

Стенографски дневник

НА

25. заседание

Четвъртък, 23 декември 1943 г.

Открито в 16 ч. 50 м.

Председателствувал подпредседателят д-р Петър Кьосеиванов.
Секретари: Николай Султанов и Атанас Цветков.

СЪДЪРЖАНИЕ

Съобщения:		
Отпуски	309	година, (Първо четене — разисквания) 309
Законопроект	309	Говорили: Марин Тютюнджиев 309
Дневен ред:		Д-р Никола Минкоз 313
Законопроект за бюджета на държавата за 1944 бюджетна		Дневен ред за следващото заседание 320

Председателствуваш д-р Петър Кьосеиванов: (Звъни) Присъствуват необходимият брой народни представители. Обявявам заседанието за открито.

(Отсъствуват: Велизар Багárov, Георги Чалбуров, Иван Петров Недялков, Иван Гърков, Илия Димитров Славков, д-р Николай П. Николаев, Петър Думанов, Светослав Михайлов Славов и Се- рафим Георгиев).

Преди да пристъпим към дневния ред, има да ви направя следните съобщения.

Председателството е разрешило отпусък на следните г-да народни представители: Дананл Жечев — 1 ден, Деню Георгиев — 1 ден, Димитър Андреев — 1 ден, Милети Начев — 1 ден, Никола Генков — 1 ден, Петко Стайнов — 1 ден и Руси Ив. Маринков — 1 ден.

Постъпил е от Министерството на финансите законопроект за бюджета на Глазната дирекция на железниците и пристанищата за 1944 бюджетна година.

Бюджетопроектът ще бъде раздаден.

Пристъпваме към точка първа от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година — разисквания.

Има думата народният представител г-н Марин Тютюнджиев.

Марин Тютюнджиев: (От трибуната) Г-да народни представители! Ние изслушахме изложението на министър-председателя и министър на финансите по бюджетопроекта, пети по ред за това Народно събрание и пети по ред от военновременната епоха, която преживяваме. Той го даде с присъщата му компетентност и го- ляма опитност, които притежава. Аз не ще се впусна да разглеж- дам специфичните финансови въпроси, които той повдигна, а ще се спра по-скоро и повече на живите стопански въпроси, които възбуждат днес нашия народ.

От 5 години, г-да народни представители, светът вече живее в една страшна война, която носи на човечеството най-страшните бедствия, каквито съдбата му е отредила. Разрушителните сили, които човешкият технически гений е създал, бушуват с всичката си сила по всички морета и океани на земното кълбо. Всички ма- терици са засегнати от тия разрушителни сили. Стихията на вой- ната си устройва кървав пир над народите и ги къле в кървава баня. Ние, за щастие, сме пощадени засега от тая кървава баня. Само отделни пламъчета на тая стихия отвреме-навреме ни за- сягат. Обаче ние, не по свой избор, сме в огнения кръг, който е обгърнал Европа. И ако ние не участвуваме във видимата война с кървавите и разрушения, ние участвуваме в друга, скрита, невидима война — стопанската война, която се води паралелно и едно- временно с войната с кръв и желязо.

Стопанската война има същата цел, каквато си поставя вой- ната с оръжие. Тя цели с други средства да сломи бойната сила, да сломи духа, да сломи волята за борба на противника. Освен разрушенията, които прави на материалните блага на противника, тя засяга преди всичко и неговите пазари, иска да унищожи па- зарите на противната страна, пазарите, в които противната страна плазира своите произведения, да унищожи източниците за мате- риали, вън от границите, готови за консумация стоки и сурови материали за производството на противната страна. Тя цели да намали богатата за консумация, които трябва противната страна да употреби, да намали суровите материали за нейното производство, да остави народа в мизерия, в бедствие, в немотия, в глад. По

този начин, изправен пред мизерията, немотията, изправен пред гладна смърт, воюващият, ако не бъде сломен със силата на оръ- жията, да бъде принуден да падне в краката на противната страна. Ето това е целта на стопанската война.

Тая стопанска война засяга, както казах, от 4 години, и осо- бенно от последните 3 години, и нашата страна. Тая стопанска война не ни е засегнала във всяко отношение еднакво. Ние не сме понесли разрушения на материални блага от противника. По отношение на пазарите стопанската война ни е слабо засегнала. Ние и преди войната имахме пазари за нашите произведения почти изключително в Средна и Западна Европа.

Германия, бивша Чехословакия, бивша Полша и Италия поглъ- щаха може би 95% от нашия износ. Много малко от нашите произ- ведения отиваха вън от огнения обръч, който е обкръжил днес Европа. Следователно стопанската война не е засегнала нашите пазари.

Има нещо друго, по-важно, даже по-интересно. Докато в тези страни, които бяха главни пазарища на нашите произведения, ние по- рано трябваше да извоюваме мястото си срещу съперници отвън моретата, от други материци, с борба, с усилия, днес ние нямаме тези противници. Тези пазари са открити за нашата страна и там намираме пласмент на нашите произведения без съперници.

Нещо повече. Понеже в тия страни нуждите от нашите произ- ведения пораснаха неимоверно много, тези страни са готови да погълнат не само онова, което ние изнасяхме по-рано, а много повече, двукратно, трикратно, стократно даже повече от това, което сме изнасяли по-рано.

Следователно, въпреки стопанската война, нашето стопанство не страда от липса на пазари. Трябва да направим тая конста- тация.

Обаче ние страдаме от стопанската война в друго отношение. Ние страдаме от това, че не получаваме отвън ония произведения, които са необходими за нашето производство и за непосредствена консумация. Ние получавахме по-рано, преди войната, метали, ма- шини, строителни материали, течни горива почти изключително от чужбина. Получавахме памук, вълна и кожи — памук в по-голяма степен от чужбина, а вълна и кожи най-малко половината от необ- ходимото за нашата страна. Липсата на тия материали сега до- кара крайно ограничение на нашата индустрия. Липсата на машини затрудни обновяването и разширяването на нашата индустрия. Липсата на метали, на течни горива затрудни твърде много ме- талната ни индустрия, а липсата на памук, вълна и кожи ограничи производството на предмети от първа необходимост.

Въпреки това ние, както каза министър-председателят, имаме намаление на индустриалното производство, но не в такъв голям размер, какъвто би могло да се очаква. Както той ви каза, ако приемем базата 100 отпреди войната, производството е достигнало по-миналата година до 180, а миналата година е намалело на 120 — едно значително намаление, което се дължи изключително на сто- панската война, в която ние сме принудени, въпреки волята си, да участвуваме.

Независимо от това военното време налага увеличение на кон- сумацията на предмети от първа необходимост — не само на мате- риали за нуждите на укрепването на нашата страна, но особено на облекло и обувка, необходими за нуждите на войската и за запа- сване за евентуална война. Това увеличава също така нуждата от тези предмети за непосредствена консумация в нашата страна.

Ето сериозните последици, които ние имаме като резултат от стопанската война.

Уважаеми г-да народни представители! Липсата на материали създаде условия и за големия ръст на цените им, създаде условия за спекула, за анархия в стопанския живот и накара нашата държава да вземе сериозни мерки, да се намеси в стопанския живот на нашата страна. Вие помнете, че още в 1940 г. ние гласувахме законите за осигуряване на снабдяването и за гражданската мобилизация, с които дадохме право на правителството, на държавата да се намеси активно в стопанския живот на страната. Ние трлбваше по силата на този закон да регулираме производството и консумацията.

Аз искам да хвърля един поглед на ролята, която изигра нашата държава в упражнене на тия свои права.

Ние трябваше да се водим от принципа, който подчерта и г-н министър-председателят — максимум производство, ограничена до минимум консумация и правилно разпределение на артикулите от първа необходимост. Това бяха принципите, по които ние трябваше да се водим.

Как проведохме нашата политика на намеса и на ръководство в нашия стопански живот? Да хвърлим поглед на намесата преди всичко в производството.

Ние имаме земеделско и индустриално производство. В земеделското производство аз не мога да отрека похвалните усилия, които употребява Министерството на земеделието заедно със своите органи и органите на администрацията, които му бяха дадени в подчинение при провеждане контрола и ръководството по засяването.

Но не на него, а преди всичко на българския селянин се дължи успехът, който ние имаме в засяването и въобще в увеличаване на земеделското производство. Никога България откак съществува не е имала такава голяма земеделска площ, засята, каквато имаме през последните две-три години. Никога България не е празила такива върховни усилия за увеличаване на своето земеделско производство. Макар в предшествуващите две години да имаме една лоша реколта, която не се дължи на субективни причини, на нашите усилия, ние имаме, можем да кажем, извънреден успех в провеждане на политиката за увеличаване на земеделското производство. На нашия селянин преди всичко, както казах, се дължи този успех. Той не се поддаде на пропагандата на неприятеля — пропаганда, провеждана с всички средства, чрез радио, устно, чрез афиши между нашия селянин да не засява, пропаганда, която се провикваше: не засявайте, затуй защото вашите произведения ще отидат за германците, затуй защото вашите произведения ще бъдат ограбени от германците и българския народ ще остане да гладува! Нашият селянин със своето чувство на верен син на своята земя не се поддаде на тая пропаганда и се оказа достоен войник на стопанския фронт. И ние имаме благодарение на него грамадни успех в увеличаване земеделското производство в нашата страна.

Уважаеми г-да народни представители! Лошата реколта, която ние имаме по-миналата година, която беше една рядкост в нашия живот, която по дълнокачественост може да се равни само на тая от 1889 г. или от 1918 г., наистина беше едно бедствие за нашата страна. Ние преживяхме всички мъчности на това бедствие. Но през последната година ние имаме една великолепна реколта.

Аз искам да отбележа и провеждането на политиката на изземване и грешките, които се направиха и които не трябва да се повтарят в бъдеще.

Ние приехме миналата година — в лоша стопанска година — по-друга система на изземване. Ние трябваше да употребим тогава всички средства, трябваше да вземем всички мерки, за да изземем всичко, което е необходимо за изхранването на нашата страна. Миналата година всички мерки бяха взети. Тая година обаче ние възприехме една по-друга ситема, която смятаме, че е по-справедлива, обаче тя се приложи по един начин, който докарва неправди. Ние прибгнахме към изземване храни от най-дребните земеделски стопани. Ние вземахме от този, който имаше засети два, пет, десет декара земя, от които не можеше да прехранва своето семейство. И той трябваше, след като ни даде това, което му се иска от реквизиционната комисия, да виси на вратата на кмета, на комисаря, за да иска да бъде изхранван от държавата. Това докарва до големи и тежки последици.

Селянинът сее, потикван от едно чувство, по силата на инстинкта да осигури хляба на своето семейство. Това е основният мотив, който го кара на всяка цена да засее зърнени храни. И ако на селянина, който е изкарал недостатъчно храна за изхранване на своето семейство, му вземете част от тая храна, вие внасяте в неговата душа огорчение, раздразнение, озлобление, вие свършено неоснователно го правите противник на държавата, на властта.

Това е една огромна грешка. Нека в бъдеще да имаме пред вид това и каквато и система на изземване на земеделските произведения да възприемем, ние не бива да допускаме да се изземва, храната на този, който няма достатъчно за изхранване на своето семейство.

В областта на индустрията и занаятите ръководството на държавата даде също така своите резултати. Индустриалното и занаятчийско производство бе ограничено, както казах, поради ограничените сурови материали, с които ние разполагаме, но то беше на поста си и изигра своята роля, като даде максимум производство от ония материали, с които разполагаше.

Обаче дължа да обърна вниманието на г-н министъра на търговията по въпроса за правилното разпределение на суровите материали между индустриалните предприятия. Аз констатирах, че в много случаи ония, които разпределят суровите материали между

индустриалните предприятия, не действуват напълно обективно. Те облагодетелствуват някои предприятия, облагодетелствуват индустриите в някои градове за сметка на други градове и по този начин онеправдават не само индустриалците в тия градове, но оставят в безработица работниците в тия градове.

Министърът на търговията трябва да си вземе добра бележка и да упражни съответния надзор за правилното разпределение на суровите материали — които са в такова ограничено количество — за нашата индустрия.

Аз преминавам към контрола, който държавата упражнява по отношение на консумацията. Хлябът, както казах, в оная лоша година, която преживяхме и която ще остави тежки спомени в нашия народ, беше лош, но тази година ние имаме отличен хляб, ние сме осигурени с хляба, необходим за вътрешна консумация за цялата година. Обаче имаме липса на мазнини, сапун, захар, мляко, сирене, гориво, дрехи и обуща. Мазнините, сапунът, захарта, маслото, сиренето, кашкавалът и горивото ние винаги сме произвеждали сами в нашата страна. Дрехите и обущата са зависели отчасти от суровите материали, които получаваме от чужбина. И аз олагам следния въпрос: защо, когато нашата земя е произвеждала достатъчно за нашата консумация; когато мазнини, мляко, сирене, кашкавал нашата земя е произвеждала зинаги достатъчно за нуждите на нашия народ — и не само достатъчно, но ние сме и изнасяли, ние сме били винаги изнасятели на тия артикули; ако не мазнини, масло и маслодайни семена, ние сме изнасяли сланина, сирене и кашкавал в нормално време — защо, казвам, ние днес сме изправени пред този голям факт, да нямаме достатъчно мазнини, да нямаме достатъчно сирене, да нямаме достатъчно кашкавал? Ето един голям проблем, на който трябва да дадем правилно разрешение, за да избегнем тези тежки последици, в които е изпаднала нашата страна в това отношение.

За да дадем правилно разрешение на този проблем, ще ми позволите да се върна към въпроса за начина, по който се определят цените на произведенията.

Г-да народни представители! В индустрията определянето на цените в мирно време става на свободния пазар. Там в свободната борба, при свободната конкуренция, в съперничеството между търсенето и предлагането се определят цените на произведенията. Позицията, по-способният индустриалец устоява срещу понижението на цените и продължава съществуването си, а по-слабият капитулира, пада, изчезва от стопанския фронт. Във военно време цените се определят не при свободна конкуренция, не на свободния пазар, а се определят от държавата. Както предписва чл. 11 от закона за осигуряване на снабдяването, при определянето на цените се вземат пред вид всички фактори за образуването на цените, като към тях се прибавя и една определена печалба на индустриалеца. Следователно индустриалецът е осигурен, щом като цените се определят с оглед на една сигурна печалба. И аз трябва да констатирам, че тая печалба в много случаи е много по-голяма, отколкото трябва да бъде.

Г-да народни представители! Вие сте слушали от много индустриалци в интимни разговори да ви казват: „Печелим, много печелим!“ Плашат се от печалбата, която им се дава! Вие сте слушали от индустриалци да говорят против тия с нищо неоправдани увеличения. Миналата година през пролетта се даде увеличение на цената на консервите, след като те бяха изготвени, след като бяха закупени суровите материали през есента, след като производствените разходи бяха направени през зимата, при определените съществуващи условия. И тогава имаше определена една цена, която гарантираше достатъчно печалба за произвеждането на тия консерви. През пролетта се даде ново увеличение на цената на тия консерви, което беше една премия в ръцете на производителите на консерви. Кой ще даде тая извънредна печалба?

Един индустриалец ми каза: „Искахме увеличение и ни се даде такава увеличение на цените, което далеч надминава онова, което е необходимо!“ В много случаи следователно на индустриалците се гарантира печалба много по-голяма, отколкото трябва. Ще трябва министърът на търговията да направи една основна реорганизация в отделението за цените, като призове сътрудничеството на вещи специалисти, за да не се допуска този факт — да се дават извънредни печалби на индустриалците.

Че това е вярно, вижда се от следното. Вие сте забелязали, че в индустриалните пунктове се струпва голяма част от народните богатства. Там израстват нови големи богатаци. Там се натрупват грамадни богатства. Днес е достатъчно, г-да, да имате едно колело да се върти за вас, да произвеждате каквато и да е стока в страната, и вие ще бъдете утрешен богаташ.

Че това е така, г-да, личи и от изложението на министър-председателя. Той каза, че от облаганията по закона за данък върху военновременните печалби ние сме получили 800 милиона лева, и то почти изключително от нашите индустриалци и търговци. Как индустриалците могат да имат извънредни военновременни печалби? Той каза, че това не е истинският данък, който трябва да се събере, че данъкът, който трябва да се събере, е много по-голям, но че индустриалците употребявали всички средства и хитрости, за да избегнат неговото заплащане и че ако ние можем да се доберем до истинските данни за техните печалби, този данък може да бъде удвоен.

Как индустриалците получават тази печалба? Кой им я дава? Нали производството е регулирано, направлявано, нали цените са определени от държавата! Тая печалба им се дава следователно извънредно от държавата.

Ето по какъв начин се образуват цените за индустриалните произведения. И ние имаме една задача, която може да се изрази в следното: или тези цени трябва да бъдат ограничени, или, ако ние даваме възможност на индустриалците да печелят твърде

много, трябва да вземем всички мерки да открием техните печалби, за да не ги оставим в тях, а да отидат в уравнителния фонд, по закона за данъка върху военновременните печалби, но в никой случай това положение не бива да бъде търпимо.

Тъй ли се разрешава въпросът за цените и печалбите в земеделското производство? Селянинът не води своето стопанство на капиталистически начала. Той произвежда не за да печели, както индустриалецът; той произвежда, за да задоволи своите нужди. Той нито може да се меси в цените, нито може да командва цените, нито пък може да избира произведенията, които трябва да се сее. Селското производство е поставено на по-други начала. Все пак, когато селянинът излиза на пазара със своите произведения, той държи сметка за тяхната цена.

Когато ние регулираме цените на произведенията на селското стопанство, следваме ли същия принцип, който следваме в индустрията — след изреждането на факторите, които образуват цените, да определим една нормална печалба за селянина? Вие ще се съгласите, че там ние не следваме същия принцип. Селянинът е оставен в неоправдано положение. Ние там се държим в принципа на закованите цени и с мъка допускаме известно увеличение на тях цените. И ако вие направите една калкулация на земеделеца-производител на това, което получава, за работните дни и средствата, които влага в своето земеделско производство, вие ще се доберете до една жалка нищожна надница, която селянинът получава като възнаграждение за своя труд, вложен в неговото производство. Дребният селянин може да понесе това с цената на мизерията, а едрият селянин който е поставил своето производство на капиталистически начала, е изправен пред пълен стопански крах. Ако дребните земеделски стопани, които произвеждат само зърнени храни, при които ние държим за принципа на закованите, на ниските цени, са пред пълен крах, а големите земеделски стопани още не са дошли до разорение, това се дължи само на обстоятелството, че те прибягват до производството и на странични артикули, от които могат да покриват загубите, които реализират от производството на зърнени храни.

Аз искам да подчертая това, за да се разбие легендата, че нашият селянин е богат, че е натрупал богатства в това военно време. Това не е вярно, г-да народни представители. Малцина са нашите селяни, които прибягват до производството на индустриални произведения, на особени, на други артикули, от които да натрупват по-големи печалби. Селянинът обаче, който сее зърнени храни, е в мизерно, окаяно положение. Вие можете наистина да видите банкноти в неговия джоб, в неговата кесия, но тия банкноти той ги има с цената на своята мизерия, има ги затуй, защото няма какво с тях да купи, за да задоволи своите настоящи нужди. Затова са на лице в неговата кесия банкнотите. Тия банкноти, както казах, са резултат на истинската мизерия, в която живее този селянин. И затова селянинът почва да търси други култури, които да сее във зърнените храни, за да получи по-добри цени, по-добри доходи от своето земеделско производство.

Нашият селянин, който храни България с зърнени храни, особено селянинът в Североизточна България, на който тежи изхранването на българския народ и който е в най-тежко и най-мизерно положение, почва да сее други култури, почва да сее картофи, нахут, моркови и др. и избягва да сее ония произведения, които са по-лошо заплатени. Ето защо у нас се явява липсата на артикули от съществена, първа необходимост — на което аз ще се спра малко по-после.

В същото положение е и нашето скотовъдство. Вие виждате каква е цената на произведенията на нашия овчар. Г-да народни представители! Доходите от една овца днес се равняват на доходите на една кокошка. Как може един овчар да държи своето стадо, когато при това положение той е изправен пред разорение! Млякото, което се дава на мандрите днес, има почти цената на бозата. Вълната, която му вземаме, днес има нищожна цена. Със стойността на вълната от 15-20 овце днес човек може да си купи само една вълнена блуза, изтъкана от трикотажна фабрика. Овчарите следователно са изправени пред пълен крах, ако поддържат своите големи стада. И затова мога да констатирам — без да имам положителни статистически данни, само от наблюденията, които имам за нашия край — че скотовъдството и особено овчарството у нас е тръгнало към голям упадък. Във всяко село, където по-рано имаше стадо от 4.000—5.000 овце, млякото от които се носеше на мандрата, днес има само половината от това стадо и ние утре ще се изправим не само пред намаление, но и пред унищожение на скотовъдството.

Аз искам да подчертая това, за да направя съответното заключение. Трябва да припомним, че ние не държахме достатъчно сметка за нуждата от поощряване на скотовъдството в този именно момент, в тия измъчно времена. Преди две години даже министър Кушев се яви с един проект за унищожаване на козите. Аз разбрах всички съображения на лесовъдите да се унищожи козата, за да се запази гората, но най-малко в едно време, в което ние трябва да сваляме шапка на всеки добитък, който срещахме в нашите полета и в нашите гори, ние можем да си поставяме за задача да унищожаваме козарството в нашата страна. Ето грешките, които ние правим в нашата страна.

Следователно ние не можем да следваме по отношение на земеделското производство този принцип при определяне на цените, който сме следвали до днес. Нещо повече: ние можем да нарушим принципа, който следваме в индустриалното производство за калкулиране цените, по отношение на известни артикули.

Г-да народни представители! Ние нямаме мазини. Защо? Защото нямаме маслодайни семена. А защо нямаме маслодайни семена? Затуй защото тяхната цена е необикновено ниска. Аз ще ви посоча цените на мазините днес. Олиото преди войните беше

15 лв., днес е 30 лв.; свинската мас беше 30 лв. — стана 150 лв., наместо два пъти, увеличена е 5 пъти.

Еню Клянтев: Сега е 500 лв.

Марин Тютюнджиев: Аз говоря за нормираните цени. Чистото масло от 50 лв. стана 250 лв. — 5 пъти увеличено, а олиото е само два пъти увеличено! Защо е само два пъти увеличено? Затуй защото цената на слънчогледа е много ниска. Ние не следваме еднакви принципи при определяне цените на мазините. Ако дадем на олиото цена 45 лв. или 50 лв., ние можехме да дадем на слънчогледовото семе цена 14 лв. и тогава ще имаме слънчоглед в достатъчно количество, тъй както го имаме преди войните. По този начин ние ще имаме достатъчно мазини — толкова, колкото са необходими за задоволяване нуждите на нашия народ, а не днес поради тия ниски цени на слънчогледа, да нямаме достатъчно олио и поради липсата на олио да виждаме другите мазини да имат опеторена цена нормирана, а одесеторена цена на черната борса.

Ако ние определим на олиото, г-да народни представители, една по-голяма цена — 40-50 лв. — и ако се произвежда олио в количество, достатъчно да задоволи всички нужди на нашата вътрешна консумация, бъдете уверени, че цената на свинската мас няма да надмине нито с един лев нормираната, нормираната цена на чистата мас ще се запази и черната борса за тия артикули ще изчезне, затуй защото, когато хората си задоволят нуждата от мазини чрез олио, люди ще бъдат тия, които ще отидат да търсят черната борса на неимоверни цени другите мазини. И това е една задача, която ние можем превъзходно да разрешим.

Г-да народни представители! Ако нашето производство можеше да задоволява нуждата от мазини на нашия народ и ако ние можехме освен това да изнасяме мазини в чужбина, ако можехме да изнасяме по-рано и маслодайни семена в чужбина, наш грех ще бъде да оставим населението при туй положение: едно лице от домакинство да получава веднаж на няколко месеца по 100 гр. олио! В наши ръце и в наша власт е следователно да увеличим производството на слънчогледово семе. И ние трябва да направим това. Това може да излезе на нашия народ по-скъпо отколкото трябва да бъде — то не трябва да ни плаши. Ами че бензинът в нормално време се получава само от петролните извори, а синтетичният бензин беше само едно постижение на науката, без да има практическо приложение. Днес би ли могла Германия да води войната без синтетичен бензин, макар той да й струва десеторно по-скъпо от оня бензин, който се получава от петрола? Ами че миналата „Плакалница“ не работеше в мирно време, затуй защото не си покриваше разносните, а днес тя работи. Може би нейното производство днес да струва много скъпо, но тя работи.

Следователно нуждите на войната налагат директно на нови начини на действие, най-ефикасни, в стопанството. Ние ще похарчим може би повече, отколкото трябва, за слънчогледа, но така ще имаме достатъчно маслодайни семена, за да задоволим нуждата от мазини. Нашата земя ражда този артикул и ние не бива да вършим това престъпление — да изправяме нашия народ пред липса на мазини. Аз смятам, че въпросът за снабдяването на населението с мазини може да бъде разрешен по този начин. Дори мисля, че можем да избегнем и поскъпването на цената на олиото. Ние ще дадем на производителя за килограм слънчогледово семе 12 или 14 лв., за да го поощрим да сее слънчоглед вместо да сее картофи, моркови или други артикули, които не са от първа необходимост.

Ние можем да доплатим разликата между сегашната цена и тая, която предлагам, 12 или 14 лв. на килограм, от уравнителния фонд. Защо ще харчим средствата на този фонд, за да понижаваме цената на солта или на газта — артикули, които се употребяват в малки количества от нашите домакинства? Тяхното поскъпване с 1-2 лв. няма да се почувствува от стопанина. Нека от уравнителния фонд да платим по-голяма цена на маслодайните семена, за да ги получим в достатъчно количество и да не правим грешката, която направихме миналата година — въпреки всички предупреждения, че е нужно да се повиши цената на слънчогледа, за да го сеят хората, дадохме повишението чак през м. април, когато сеитбата вече беше извършена и вследствие на това се намерихме днес, поради слабата реколта на слънчогледа, в това тежко положение.

Ние ще трябва отсега да определим по-голяма и достатъчна цена за слънчогледовото семе, за да можем да привлечем вниманието на селянина, да го накараме да предпочеа слънчогледа и при засяването на пролетните култури да отдели по-големи площи за засяването му. По този начин ние ще разрешим въпроса за мазините. А имаме ли достатъчно слънчогледово масло, няма да имаме черна борса за другите мазини, защото хората ще получат необходимата им мазина от маслодайните семена.

Същият принцип трябва да следваме, г-да народни представители, и по отношение на памука. Нямам точни данни за производството на памук в нашата страна, но у нас има области, в които може да се отглежда памук. Нашата земя може да произвежда този артикул. Може би не го е произвеждала никога толкова, колкото е необходимо за нашата индустрия, но можем да удвоим и да утроим производството му. Нека дадем на производителя двойна цена за памука. Аз не се плаша от по-високата цена. Вместо да плащаме от уравнителния фонд големи суми, за да намалим цената на памучните произведения, които идат от чужбина, както беше случаят с тези, получени от Италия, нека да дадем от средствата на този фонд на нашите производители на памук, за да получим поне двойно по-голямо количество памук и да спасим нашия народ от това оголване, на което той е подложен.

Г-да народни представители! Ще се спра също така на два други въпроса: положението на чиновника и положението на работника.

Българският чиновник е наистина в тежко, окаяно положение. Няма нужда да ви правя сравнение за заплатата му и за неговите разходи. Животът поскъпна няколкократно от почването на войната насам, а заплатата на чиновника е увеличена едва с около 40%. Трябва да се намери начин за подобрене на неговото положение. Миналата година с даването на тринадесетата заплата на чиновниците ние официално признахме, че те се намират в тежко положение и че е нужно то да бъде подобро, като се даде най-малко една тринадесета заплата. И мене ми е странно защо в новия бюджет не се предвижда никакво увеличение на заплатите на чиновниците. Аз изслушах изложението на г-н министър-председателя и министър на финансите за мерките, които той смята да вземе за подобрене материалното положение на чиновниците, но, право да ви кажа, не само чиновниците, но и нас тези мерки не могат да задоволят, защото с тях се дава само едно частично разрешение на този въпрос. Мярката, която се препоръчва като обща за подобрене материалното положение на чиновниците — създаване на кухни за тях — ще засегне само една част от чиновниците, тези в големите градове, и то само част от тях, защото в тези кухни не могат да отидат чиновниците, които имат жена и деца, първо, защото никой такъв чиновник няма сметка да напусне своето домакинство, за да отиде да се храни с жената и децата си в тези кухни, и, второ, защото децата искат непрекъснато хляб и чиновникът трябва да има домакинство, за да ги храни няколко пъти в деня. Следователно с това се дава само частично разрешение на този проблем.

Другите облекчения, които се предвиждат, са много малки, за да задоволят гражданите нужди, които животът е открил пред чиновниците. Мене ми се струва, че въпреки всичко ние ще бъдем принудени, желаем или не желаем, през течение на годината да дадем тринадесета, а може и четиринадесета заплата. Нека дадем това увеличение навреме, за да успокоим една голяма част от българския народ — българските чиновници. Въпреки мизерията, в която живеят днес, те запазиха своето достойнство като граждани и своята чест като държавни служители. Нека им дадем съответната отплата поне в най-малки размери за тяхното добро служене на държавата и народ.

Също така, както каза и г-н министър-председателят и министър на финансите, в тежко положение се намират и българските работници в индустрията и в занаятите. Работниците на свободния труд са безспорно в много добро положение. Това ние знаем. Техните приходи порастнаха повече от двойно и тройно в сравнение с приходите на квалифицираните работници, порастнаха повече от приходите на много занаятчии и на много други хора от средна ръка. Работниците на квалифицирания труд в фабриките и занаятчийските работилници са в тежко положение. На тях ние сме дали увеличение досега 30%—40% върху надниците. Представете си какво значи това увеличение в сравнение с поскъпването на живота. Това е една армия от 500 000 души според статистиката, която се съдържа в изложението на г-н министър-председателя. Ако ги сметнем с техните жени и деца, това са 1 000 000 души, или 10% от нашия народ, поставени в мизерно положение. Вие вжидате, че ние понижаваме в социално отношение нивото на живота на една значителна част от нашия народ. Ние трябва да вземем мерки да повишим доходите на българските работници, трябва да им даде заплата, която ще им обезпечи сигурно съществуване, като получат по-голям дял от националния доход.

Г-да народни представители! Ние се мъчим да градим една социална държава, една държава, която да издигне от низините на мизерията българския работник и бедния селянин, да им отдели по-голям дял от националния доход, да ги издигне в социално, материално, икономическо отношение, за да се почувствуват и те равнопоставени членове на българската нация, за да се почувствуват привързани към българския народ, за да създадем от тях верни синове на нашата страна. Ние трябва да вземем мерителни мерки за подобрене положението на нашия работник. Като изменим системата, която прилагаме по отношение на селянина, като изменим системата, която прилагаме по отношение на работника, ние ще издигнем общо нивото на живота на българския народ и ще създадем едно по-друго настроение в него.

Днес ние констатираме, че като сме оставили работника в пониско икономическо положение, като сме оставили дребния селянин, който съставлява масата от нашето селско население също в пониско икономическо положение и като сме допуснали да се създават новобогаташи, които изникват като гъби в нашия живот, социалните противоречия в нашата страна, както това констатира и г-н министър-председателят в изложението си, са се увеличили. А фатално е да се допусне това нещо именно в такъв момент. Аз поддържам, че трябва да вземем всички мерки, за да намалим тези социални противоречия в нашата страна. Само по този начин ще привържем работника и селянина към държавата, само по този начин ще създадем от тях предани членове на нашата държава и верни синове на нашия народ; само тогаз ще ги направим годни да се противопоставят на пропагандата, че отечеството им е там, където се чувствуват най-добре. Повишим ли социалното ниво на българския работник и селянин, те ще кажат тогава: „Нашето отечество е само в нашата земя, защото се чувствуваме най-добре в тази земя, макар тя да е малка и бедна.“ (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Ние ще трябва да напием всички свои сили, за да понесем тежестите, които животът може да ни наложи, и за да приготвим нашия народ за тежките изпитни, пред които съдбата утре може да ни изпрати. С мерките, които ще вземем на стопанския фронт, ние ще трябва да го направим верен син на нашата страна, да го привържем към нея и да създадем

в него здрав български дух и готовност за саможертви. Само тогава ще можем да осигурим победата, която ни предстои да извоюваме в тази война. Победата трябва да бъде написана с огнени букви пред нашите очи и за нейното извоюване ние трябва да бъдем готови да понесем всички жертви — и стопански, и кървави.

Г-да народни представители! Ще се спра и на другата война, която се води и в която ние участвуваме — на войната на нерви, която се води както чрез въздушния терор, така и чрез пропагандата по радиото, с позиви и с многобройни агитатори в нашата страна.

Първото тежко обвинение, което се хвърля от нашите противници върху ни, е, че сме били германофили, че сме продали българския народ на германците, че сме го прикачили на германската колесница и че водим германска, а не българска политика.

Г-да народни представители! Нашият път е избран. Ние следваме един път, определен ни от нашата история, от нашата историческа съдба. Нашият път не е избран нито от покойния цар Борис, нито от неговите правителства. Нашият път не е резултат на едно съчинение, не е измислица. Той е път, начертан ни от нашата история.

Още след Берлинския конгрес, когато България бе разкъсана, явиха се в учредителното Народно събрание народни представители, които искаха то да се разтури, за да се протестира пред Европа против разпокъсването на българския народ. Още тогаз бе поставена задачата на нашия народ — обединението на българския народ в един граници. Тази задача остана написана пред очите на всички наши държавници от тогава и до днес. Тя беше ръководното начало за всички политически мъже на нашата държава. Макар във вътрешния живот те да водеха ожесточени и упорити взаимни борби, всички — това мога да го кажа за тяхна чест — следваха този път — да приготвят българския народ за извоюване на неговото обединение.

И наистина ние минахме през ред етапи при следването на тази политика от всички наши държавници за постигането на тази цел. Обединението на Северна и Южна България беше първият етап. Сръбско-българската война, с която ние закрепихме и извоювахме това обединение, беше един етап към постигането на тази цел. След това всички усилия на нашия народ бяха насочени пак към тази цел. Вие знаете епичните борби, които водят македонският българин в Македония за извоюване свободата си и които борби постигнаха своя агоней в Илинденското въстание. Вие знаете Балканската война, в която ние влязохме, за да извоюваме обединението си с българите от Македония и Тракия. Ние участвувахме и в европейската война за постигането на същата тази цел. И когато в края на войната България беше разпъната на кръст с Ньойския договор за мир, аз съм уверен, че ония, които подписаха този мир — Тодор Тодоров и Стамболийски — още след подписването му са се върнали с мисълта да работят за неговото унищожаване. След това се изредила ред правителства в нашата страна до днешния ден, които неуморно, непрекъснато са мислили за унищожаването, за разкъсването на веригите на Ньойския договор. (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Ще ви посоча само един пример. Г-н Никола Мушанов, който в 1933 г., когато се предложи на България да влезе в Балканското споразумение, каза: „Аз не мога още веднаж да сложа веригите на Ньой върху гърба на България.“ Това бѣ политиката, която следваха и следват всички държавни мъже до днес в нашия политически живот. И сега, когато този Ньойски договор за мир беше разкъсан със силата на оръжието на Германия, и когато ние постигнахме обединението на българския народ, за което се бориха няколко поколения в третото българско царство, днес да се казва, че ние сме следвали една германофилска, а не българска национална политика — това е най-голямото престъпление, което може да се извърши. (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Другото възражение, което с прави, е: настъпи промяна в фронта, ние трябва да променим нашата политика. Така каза многоуважаемият г-н проф. Стайнов в едно от заседанията ни преди две седмици. Трябва да променим, казва той, нашата политика! Като че разрешението на нашия национален въпрос е въпрос на дипломатическите канцеларии; като че спорът, който имаме тук на Балканите е дипломатически въпрос; като че той може да се разреши с преговори между дипломатите в дипломатическите канцеларии. Не, г-да народни представители! Спорът, който имаме тук на Балканите, е един исторически спор с нашите съседи и той не може да бъде разрешен в дипломатическите канцеларии и с хитростите и хитруванията на дипломатията. Един исторически спор може да бъде разрешен само със сила. За щастие ние нямаме такъв спор с всички съседи. С Румъния ние сме в отлични отношения след Крайовската спогодба. Ще остане като тъжен спомен в миналото Добруджанският въпрос в отношенията ни с Румъния, но нашите отношения са съвършено гладки след Крайовската спогодба. С Турция също така ние нямаме никакви спорове. След Балканската война, след като Турция се оттегли от другата страна на Марица, ние нямаме абсолютно никакви спорове с Турция и нямаме никакви причини за конфликт. Уверен съм, че същото чувствуват и изпитват и нашите съседи от Югоизтока и затова, въпреки всички опити на нашите неприятели да вкарат във война нашата съседка, Турция намира начин да се откопчи от този натиск, затуй защото тя няма обекти, които да търси тук на Балканите от нас. Ние с Турция сме ликвидирали разногласията си и имаме всички условия за едно вечно приятелство с нея.

Остава нашият спор със сърби и гърци. Тоя спор датира, г-да народни представители, от векове. Историята на двете български царства е изпълнена само с борби за извоюване мястото на българския народ на Балканите срещу Гърция. С гърците ние водим

този спор в продължение на цели хилядолетия. Та нашата черковна борба не беше ли една борба срещу тях, за да извоюваме нашата свобода? В Балканската война гърците ни признаха правото да владеем Кавала, Серес и Драма, за да не претендираме за Солун. Те ни признаха в края на войната и други места в Тракия, за да ни я отнемат с Ньойския договор за мир.

Със сърбите спорът ни датира също така от хилядолетия. Аз ще ви посоча историята на Мутафчиев, който казва: „Когато хан Пресиян завоюва Македония и я присъедини към границите на България, сръбският княз Властимир, подбуждан от гърците, нахлува в тил и води война с тях в продължение на три години. Това е първият достоверен факт, с който почва историята на сръбския народ“, казва професор Мутафчиев. Още тогава сърбите се опълчиха против нашето настаняване в Македония. Оттогава, през времето на цар Симеон и много пъти в нашата история, българите са били нападани, според професор Мутафчиев, в тил, когато българският народ се е борил против гърците. И ние знаем поведението на сърбите при Освободителната война, когато удариха ръка на част от българските земи; ние знаем поведението на сърбите през време на съединението на Северна и Южна България; ние знаем поведението на сърбите в Балканската война, в която след като ни признаха в междусъюзническите договори правото върху голяма част от Македония, посегнаха на почти цяла Македония; ние знаем за тяхното поведение и в Европейската война, след която вземаха остатъците от Македония заедно с Западните покрайнини.

Ето с тези наши съседи ние имаме един исторически спор. Този исторически спор, г-да народни представители, не може да бъде разрешен по дипломатически път. Той ще бъде разрешен, само ако ние бъдем силни да отстоим правата си върху нашата родна земя. Напуснем ли ние пътя на подготовката за една борба, за защитата на нашата родна земя, ние сме загубени. Този исторически въпрос ще бъде разрешен окончателно в тази война. Светът ще се нареди може би за столетия, както заявяват много видни държавници. Разрешението, което ще получи този спор, ще бъде окончателно. Ще бъдем ли достойни да отстоим нашите права върху нашата родна земя или ще напуснем тази земя, както ни предлагат противниците, или ще отдадем разрешението на въпроса на дипломатическите канцеларии? Не, г-да народни представители, българският народ не се е борил през течение на вековете, за да остави разрешението на въпроса на дипломатическите канцеларии и на дипломатическите хитрувания. Българският народ се е борил и е пролял реки от кръви, за да извоюва своето място на Балканите. И той ще го брани с всички средства, с всички жертви, които бъдещето може да му наложи, но той ще брани своята родна земя. (Някои от народните представители ръкоплескат)

Аз искам да се спра още на две атаки, които се правят срещу нашата политика, че българският народ трябвало да си промени политиката в името на славянофилството и в името на русофилството. Ние като славяни трябвало да отидем с нашите братя славяни от другия лагер; ние, като освободени от руския народ, трябвало да следваме едно приятелство с руския народ! Славянофилството, г-да, не е било никога държавна идея. Славянофилството прикриваше само империалистичните цели на царска Русия. Русофилството се дължеше само на това, че през време на турското робство, когато българският народ не чувствуваше достатъчно сили и нямаше достатъчно вяра в собствените си сили, за да извоюва своята независимост, чакаше тази независимост от Русия, която водеше борба срещу турската империя. Тъй се роди русофилството в нашия народ. Но когато България биде освободена, когато България започна свободен живот, ние почувствувахме ударите на руската империалистична политика.

И аз ще ви напомня само книгата на Кръстю Раковски, бивш социалист, впоследствие комунист, който игра видна роля в болшевишката Русия. Кръстю Раковски написа една знаменита книга „Русия на Изток“. Тя наистина е едно ценно произведение, което би трябвало днес да излезе наново, за да разкъса оная превръзка, която стои на очите на много слепци в нашата страна. В тази книга Раковски с исторически данни, по един научен път, по един блестящ начин доказва империалистическите цели на Русия по отношение на Балканите във войната ѝ с Турция. Следователно русофилството беше само една маска, която прикриваше руските завоевателни планове на Балканите. Именно Раковски, социалист, после комунист, изнесе това. Такъв е и Георги Димитров, статията на когото ви чете г-н Кожухаров в речта си по отговора на тронното слово. Георги Димитров навремето си се прояви също така като русофоб, противник на Русия, не само с тази статия, но и с участието си в устройването на събрания на Парвус, голям германски социалист, който в 1914 г. дойде в София, за да държи голяма реч и да посочи опасността, която представлява Русия за Балканите и за България. Кога тези господа, комунистите, са прави? Тогава ли, когато чувствуват, че като българи, виждат опасността за българския народ, сочеха Русия като наш враг, или днес, когато, заслепени от партийни чувства и партийни увлечения, са готови да услужват на своята партия, а не на своето отечество, както препоръчва противникът ни? Мене ми се струва, че е ясно, че само чувства на партийно заслепление могат да допуснат едно такова обвинение против нашата политика в този момент.

Най-после, г-да народни представители, имаме още едно друго средство на пропаганда, собствено на война на нерви, с която противникът ни атакува — това е въздушният терор. Ние чувствуваме неговите удари в последните дни. Всяка седмица, по един или два пъти, противникът напада нашата столица и избива невинни мирни граждани, жени, деца и старци. Ние присъствуваме на кървавия пир, който противникът си устройва в Европа и над нашия народ с въздушните нападения. Той иска да внесе страх в

нашия народ. Той казва: „Аз съм силен, аз ще ви унищожа, аз ще разоря градовете ви. Предайте се!“ Това е целта на противника с този кървав терор. Той получи първия отговор от нашите храбри летци, които безстрашно и безумно се борят срещу него и му доказваха, че българският народ е несломим и няма да се предаде. Ние можем да отговорим: ние сме слаби, ние сме малки в сравнение с вас, но ние няма да се предадем, защото ние имаме велик дух, ние имаме силен дух, с който ще устоим на всички ваши жестокости, на всички ваши нападения. (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Ние няма да паднем в тая борба. Ние трябва да напълним всички сили, да се приготвим за голямата борба, която ни предстои. Ние ще кажем на нашия противник: българският войник остави кървави следи по целия Балкански полуостров. Българският войник остави безкръвни гробове по всички краища на нашата родна земя. Ние ще се борим за тая родна земя, ние не ще отстъпим от тая земя, в която ние не сме завоеватели. Ние не сме нападници, ние там сме в нашия роден дом. Ние няма да напуснем тая земя, защото не искаме да турим повторно веригите на Ньой върху гърба на българския народ. Втори път Ньой няма да се повтори и доброволно ние няма да поставим оковите на Ньой върху българския народ. (Ръкоплескания)

Ето нашият отговор на противниците. Ние ще мобилизираме всички сили на нашия народ, ще мобилизираме всички сили на духа на българския народ. Ние ще докажем на противника, че тук на Балканския полуостров, въпреки всичко, има един живал и здрав народ, готов да се бори за своята свобода и независимост, и той не ще отстъпи от своята родна земя от своите позиции, извоювани през течение на вековете на Балканския полуостров. (Ръкоплескания)

Председателстващ д-р Петър Кьосеванов: Има думата на родният представител д-р Никола Минков.

Д-р Никола Минков: (От трибуната) Г-да народни представители! Точно преди четири години ние бяхме изпратени в тая зала от българския народ да законодателствуваме и да контролираме управлението. Четири години! Те изтекоха като един сън, а в същност за съдбовния път на българския народ те са по значение едва ли не четири столетия. Ние тогава дойдохме тук под знака на формулата „мир и неутралитет“; България днес е във вихъра на едно върховно изпитание. Ние дойдохме тогава да помагаме на един велик и голям кормчия; днес, уви, той не е между живите. Живеем съдбовни дни и съдбовни моменти, които особено днес, в края на 1943 г. и в навечерието на буреносната 1944 г., ни изправят пред големи политически и, бих казал, исторически отговорности. В тая именно обстановка всички нашепвания и всички внушения да се мълчи, да не се говори, едва ли и да не се мисли, смятам, че не услужват на историческия път на нашия народ.

Днес, г-да народни представители, когато по силата на обстоятелствата и на законите, политическите сили в България не съществуват, а пресата е в рамките на цензурата, Народното събрание остава единственото политическо място, върховната политическа институция, гдето ще трябва да се чуе не само нашият глас, но където през нашите уста и през нашите сърца ще трябва да се чуе гласът на обществената съвест, ще трябва да се чуе народният глас. (Ръкоплескания)

Александър Цанков: Г-н д-р Никола Минков! На нас не ни дават думата!

Председателстващ д-р Петър Кьосеванов: Моля!

Д-р Никола Минков: Г-да народни представители! Първият пункт, на който аз искам да спра вашето внимание, той е: под какъв знак ще трябва да се развиват разискванията и под какъв знак ще трябва да се развива днес целият наш политико-обществен живот? Отговарям: под знака на истината! Казвам това не от платоническа любов към тая добродетел, но със съзнанието, че истината е един могъщ политически и исторически фактор.

Време е вече да се разделим със сладникавите изявления на официалния оптимизъм. Те не подхождат за един мъжествен и героичен народ. Време е на този народ да се казват думи ясни, мъжествени и силни, защото аз не зная за него да има изпитания и тревоги, които да са по-големи от нравствената му сила да ги понесе. Историята ни сочи, че няма опасности, че няма тревоги, че няма бури, които биха могли да сплашат българския народ, който в продължение на столетия в Югоизточна Европа отстоява с мъжество и кураж и с жертви правото си на историческо съществуване.

Но, г-да народни представители, ако управлението иска от този народ жертви, ако иска от този народ проява на добродетелите му, ще трябва да го цени. А ще го цени на първо място, когато това управление се движи в отношенията си към него в рамките на истината. Истината трябва да говорят на народа министрите, истината трябва да говорят народните представители на министрите, истината трябва да царува в нашата страна. Нека не се страхуваме да кажем на народа, че вътрешното положение е тревожно, че външното положение е буреносно, защото, вместо уплаха и тревога, аз съм сигурен, че реакцията ще бъде героичната воля на силните мъже в тая страна да се справят и с вътрешните, и с външните опасности. (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Спомням си в този момент за един епизод от Европейската война, описан от големия български писател Антон Страшимиров. Един от българските полкове е навлязъл отатък Моравя; кишаво време; походът продължава безспир, без почивка; тилът е назад, кухнята са далеч, никаква топла храна; всеки войник има по парче сух хляб в раницата; походът продължава до изтощение; чува се, усеща се във въздуха състоянието на

електризиране, на глухо ръмжене и скрито недоволство. Тогава полковият командир, един стар и опитен войскар, спира войниците и им казва: „Бойци, братя българи! Далече от нас, на един пресвал път се водят в този момент люти сражения. Нашите млади момчета ще загинат там, ако не им пристигнем на помощ.“ И когато им казва тая истина, един вик на облекчение се понася в целия полк; тези сурови, мъжествени войници забравят и кишата, и страданията, и глада, и студа и политват в боя, за да се превърнат от хора в мъже, запалени от образа на истината.

Истината трябва да бъде, г-да народни представители, метод на управлението, извлечен като сурова поука от нашата историческа действителност. И с това именно намерение, движейки се в тия рамки, нека ми бъде позволено да кажа няколко думи, които може би не на всички ще се харесат, но които действително — поне аз така смятам — ще бъдат едно отражение на истината, така както аз я чувствавам.

Това лято ние преживяхме страшната трагедия да загубим нашия цар, един голям и велик цар. Не само дълбоката скръб по загубата на един голям човек и обичан владетел, но историческото тревожно чувство, че е нанесен непоправим удар върху държавния ни кораб — беше и продължава да владее нашия народ.

Г-да народни представители! Нека не се приспиваме с отживялата илюзия, че личността не твори историята. Уви, за съжаление, много често, извънредно често загубата на един народен водач е означавала трагичен похват в нашата история, в нашия исторически път. Не беше ли смъртта на Симеон Велики наследена с една епоха на разплох и поквара, на падение и раздвоение народно? Не беше ли, г-да народни представители, смъртта на един велик войник и на един голям цар — Самуил — който загина при вида на своите ослепени войници — трагичният край на една 30-годишна борба, епична и страхотна, между България и Византия и началото на едно робство? Аз няма да спирам вниманието ви върху много други такива трагични поврати в нашата история, но искам само да отбележа, че не напрасно народното сърце се сви от болка, от мъка и тревога, когато от кормилото на държавния кораб изчезна един голям държавник и велик цар.

Г-да народни представители! Обаче все в нашата история ние ще намерим днес соковете на вярата в утрешния ден. Локушо излезе вторият том от историята на именития учен, днес покойник, проф. Мутафчиев, посветен на авторото българско царство — една епоха, пълна с тъмнина, с превратности, с трагедии; една цяла трагедия за българския народ. Но въпреки всички трагични моменти, казва българският учен, именно преминавайки през тях, благодарение на едно жизнено чувство, благодарение на едно историческо чувство българският народ можа да превзмогне удачите на съдбата. Да! Забележете, че историята ни учи, че колкото пъти българският кораб в своя съдбовен път е получавал трагични удари от съдбата и колкото пъти е потърсвал подкрепа от жизнените народни сили, толкова пъти и тези трагични удари са били леко превъзможнати. Смъртта на Самуила! Но не много след тази смърт в дълбините народни, в недрата и пазвите народни избухна едно въстание, което беше прозедено от вълна на Самуила, Петър Делян. Малко след това пламна и друго въстание на Георги Войтех. Второто българско царство също така изникна от пелените на народния бунт. Ами да говорим ли за тази дивна епопея, близка до нас, която носи името Възраждане, резултат от събуждането на народния дух, и то след едно страшно обезглавяване на цялата ни духовна и политическа аристокрация, на целия ни елит. Държава загубена, писменост загубена, водачи изчезнали, но в един момент народът сам изостанен на себе си, под двойно робство, можа да намери сили, за да роди чрез борбата си държавата. И именно в днешния момент, ако преценим трагичната обстановка, в която живеем, ако преценим рамките, външно-политически и вътрешни, в които се развива нашата държава, ще почерпим поука, че ако се облекне държавният кораб върху народа, той няма да загине. Разберем ли, че държава с народ не загива, както многожди в историята, така и днес, ние ще превъзмогнем трагичната криза, държавната криза, настъпила след смъртта на цар Борис. Народът е страшна сила и динамика, иззор на непобедими енергии. Обаче когато се казва народът, ще трябва да се казва това с искрено убеждение, с желанието да се потърси народът, да се повярва в народа, да се обикне народът. И трябва да се разбере, че еманацията на народа, това е общественото мнение. Управлението е длъжно да държи сметка за общественото мнение.

Г-да народни представители! Днешното народно събрание е избрано преди 4 години. Това е неговият плюс, но това е и неговият минус. Конституцията предвижда всеки 4 години консултация на народа, на народните настроения. Тази консултация днес е почти невъзможна. И толкова повече пред нас, г-да народни представители, и пред управлението стои върховната задача да съобразяваме всяка наша стъпка не с оглед на фамилната ни атмосфера, тук не с оглед на нашите вътрешни разположения, не с оглед на това дали едно законоположение или едно предложение ще намери одобрение в мнозинството или в Парламента, но главно с оглед на това как то ще бъде посрещнато от общественото съзнание. Затворим ли се ние в китайски стени, създадем ли ние по силата на формалната предпоставка, че властта е в наши ръце, на Парламента и на правителството, една семейна обстановка, в която ще си решаваме както искаме, без да държим сметка за обществените настроения, ние ще скъсаме с народа; ние отчуждаваме народа, ние губим подкрепата на неговата динамична сила и по този начин една криза, която е създавала съдбата, ще я обрнем в криза, която я продължават хората и управлението.

Александър Цанков: Народът е отчужден от 19 май.

Д-р Никола Мянков: Г-да народни представители! Изкуството на управника е в това да може в известни моменти да почувствава

събуждането на народните енергии, на народния динамизъм и да го използва. На друго място аз си позволих да оприлича тези обществени състояния на състоянието, известно в химията под името „status nascendi“. И в политиката има „status nascendi“, и в политиката има моменти, когато народната душа се разтваря, когато сърцата на хората се разтварят; това са моментите на велика радост или на велика скръб, когато народите обръщат очите си към управниците си и са готови да бъдат водени. Един такъв момент на status nascendi видяхме това лято пред ковчега на покойния цар. Ние видяхме безпределна скръб, но заедно с това проява на историческо чувство, проява на мъдрост, на сцеление и на разум; видяхме формирането на обществено настроение, което очакваше от управниците да го активизират и да го използват. Използуваха ли се тия обществени настроения, разбра ли се този status nascendi, съобрази ли се нашите стъпки тук в Парламента с обществените настроения? Г-да народни представители! С риск да бъда обвинен, че наново повдигам въпроси, които не трябва да се повдигат, но с задължението да говоря истината от тази трибуна, аз казвам, че тогава Народното събрание не изпълни дълга си, не оцени тези настроения и си позволи решения, които действително, от формална гледна точка може би са издържани, но които от гледна точка на обществените настроения не бяха оправдани. И така, доживяхме момента, когато, както по процедурата, така и по лицата, които се посочиха за регенти на България, управниците застанаха под средното ниво на българския гражданин и на неговото политическо съзнание.

Г-да народни представители! Аз не мога да не се спра върху този момент. Това е момент от нашата близка история, който ще има неизброими отражения върху бъдещето на нашата страна. Но и аз заедно с други от тая трибуна казвам: искам да считам, че въпросът за регентството, така както беше разрешен, е вече един въпрос окончателно свършен. Прави констатации за миналото, за да почерпим поуки и да не правим грешки, за да не си позволяваме лукса да решаваме въпросите мимо и вън от общественото настроение. Но миналото си е минало, то назад се не връща. Ние имаме вече регентство — една установена институция, която е законна институция. И аз съм доволен, че по повод речта на народния представител г-н Батембергски на 2 декември г-н министър-председателят тук направи една декларация, която е от извънредно важно значение. Но преди да се спра на тая декларация, г-да народни представители, аз ще си позволя да кажа: регентството има вече признанието за своята законност, регентството има своята опора във вота на едно Народно събрание. На регентството обаче предстои задачата, вън от признанието да спечели доверието, да спечели любовта на народа! А това е един процес, който зависи само от него, от неговите стъпки, от неговото поведение и от неговия начин на управление.

Декларацията на г-н министър-председателя, направена тук на 2 декември 1943 г. — аз цитирам, ако се не лъжа, дословно: „Регентите не управляват, те упражняват царската власт в пределите на конституцията.“ Тая декларация не може, освен да се посеще с пълно одобрение. Тя внесе успокоение, но заедно с това тя поражда и въпроси. Тая декларация, която ще трябва да я сложим като едно от основните начала в нашата политическа система след смъртта на цар Борис, би била и е великолепа, стига да е напълно искрена и стига напълно да се спазва. Искам обаче да кажа, че спасването на тая декларация вече отук нататък не зависи от регентството, а зависи и от управлението, зависи от министрите, от Министерския съвет. И аз, като народен представител, си позволявам да кажа от тая трибуна, че и днес, както и вчера, ние иск ме, ние ще крепим, ние мечтаем за силно управление, за силни министри, за силен личностен кий съвет. Обаче силни са министрите, когато са силни и в собственото си съзнание, когато те искат да бъдат силни министри, когато те искат да управляват, когато те не се чувствуват като чиновници, когато те живеят със съзнанието, че за всяка стъпка отговорностите са лично техни, когато не могат да се дават обяснения, че за тази или онази стъпка, за това или онова значение причината е един институт, стоящ по-горе от тях. Министерският съвет, опрян на Парламента, Министерският съвет, опрян на конституцията, има голяма и пълна власт. И не сме ние, които ще минираме тази власт. Ние стоим зад правителствата на тоя режим и не ги крепим дотолкова, доколкото те искат да бъдат крепени като правителства, политически отговорни.

Г-да народни представители! „Регентите ще упражняват царската власт в пределите на конституцията!“ Царската власт в пределите на конституцията е голяма власт. У нас отдавна е изживяна максимата, че царят царува, но не упражнява. Никой и тук между нас, смятам, когато се говори за регентската власт в рамките на конституцията, не е схващал и не може да схваща, че регентството ще трябва да изпълнява една декоративна роля в управлението на нашата страна. Регентите упражняват царската власт, а тя е голяма власт. И ние искаме да упражняват тази власт в рамките на конституцията.

Но в какво се свежда главно тази власт? Формално — в назначаване и уволняване на министрите, фактически — в тълкуване на обществените и народните настроения. Да упражняваш в рамките на конституцията царската власт, това в същност значи, исторически погледнато, да бъдеш най-съвършеният, най-благородният резонатор на възжеленията и настроенията на своя народ. И ние бихме желали, регентството именно тая си мисия да изпълнява пълно и неограничено, или, по-право, ограничено в рамките на конституцията; да следи, да слухти, да внимава за народните настроения, за народните възжеления и народните интереси.

Регентите, някои от които довчера бяха тук при нас, днес са далеч, далеч от нас. Ние бихме искали да бъдат те високо над нас, да нямат близки и далечни, да нямат удобни и неудобни, да нямат приятели и противници, защото историческата позиция, на която стоят, не им позволява това. Те стоят на един съдбовен пост, те

ръководят българския народ и ще трябва оттам, без да се дава възможност за запаждане на опасната проява непотизъм без да се създава опасност за създаване на други политически слабости, да упражняват своята власт пълно и ограничено само в тези конституционни рамки.

Тодор Кожухаров: Непотизмът е най-големият грях.

Д-р Никола Минков: Г-да народни представители! След тези няколко бележки, които аз си позволих да кажа в качеството си на народен представител, който смята, че има право оттука да изразява мнение по управлението, даже когато се касае за стълпите, за настроенията и за проявленията на най-важни места и институции, след тези няколко думи, казвам, аз искам да се спра върху някои основни начала на управлението.

Г-да народни представители! Аз смятам, че всеки режим има вътрешна логика, която да прави това, което прави добрият стопанин в своята къща: да си прегледа къщата, да си прегледа стопанството, да го прегледа и почисти. Политически това значи да се направи една равностойка, да се направи една самокритика. Защо критикуваме ние партийните режими? Защото те бяха окръжени със самокритиката. Партийните режими, политическите тюртни живеяха в хромовите на няколко свои божества: демокрацията, народът, всеобщото равнопоставяне, народните свободи, калеха им таман, обаче тези божества бяха само един декор. Постепенно, неусетно тези партийни режими страдаха от тежки организически болести, обаче нямаша силата чрез самокритика да прозрят тези болести и тези страдания и да се излекуват от тях, а оставяха други да ги лекуват. Защо дойде 9 юни? Историците ще посочат много причини, но 9 юни дойде между другото като една обществена реакция срещу демтогизма. Защо дойде 19 май? Историците ще посочат много причини, но 19 май обществено, между другото, дойде като една реакция на раздвоението. Не искам да правя никакви аналогии. Аз само посочвам историческите факти, вие четете заключенията!

Г-да народни представители! Понеже ние не сме от партийните режими, понеже не принадлежим към никаква партия, ние сме длъжни да правим преценка на нашия път; длъжни сме открито, ясно, честно и любезно да си правим самокритика, да търсим болестите, от които страда нашият режим, и да ги лекуваме ние, за да не става нужда да ги лекуват други. И затова ще си позволя да кажа, че ако партийният режим страдате от демтогизма, безпартийният режим страдате от раболепие. (Ръкоплесквания) Да изгоним раболепието от българската държава! (Ръкоплесквания) Да разберат всички от горе до долу, че раболепието не допринася никому полза. То не допринася полза даже на онзи, в полза на когото се упражнява. Раболепието, г-да народни представители, сервилността, нагаждането, мълчанието, поемълчаването, — ето организическите болести на безпартийния режим. Аз не зная поради какви причини и фактори тая болест цъфти и крепне днес. Аз смятам, че тази болест не е неизлечима, но най-напред от горе ще трябва да се започне да се дава малка стойност на раболепието. Тогаваша и режимът ще се излекува от тази тежка и организическа болест. На това място, аз смятам, г-да народни представители, че един Парламент като нашия ще трябва със своите стълпи и своето поведение да не дава основание тук в тая зала да се произнесат думите, които са били казани — аз не присъствах в тоя ден — от един висш представител на нашата църква: „Вие не сте и не можете да бъдете институция на нотаариални свидетели.“ Ние не сме институция на нотаариални свидетели, ние сме една историческа институция, която трябва упражнява, една институция, която е поела исторически отговорности и която такава ще трябва да остане в съзвучието на нейните служители.

Г-да народни представители! Друг порок на безпартийния режим — това е обезпечката на личността. Аз чувам да се проповядва единствена мисъл, че можемо да се върнем чюдеса и преобразования в името на България, без оглед на личността. Достатъчно било само да се излигне народният типич! Кой ще го излигне, как ще го излигне, това нямало значение! Г-да народни представители! Известен ви е един момент от нашата история: Централният революционен комитет в Буквещ решава да вдигне революцията в България и развела България на революционни окръзи; за всеки окръг изпраща по един апостол: във Враца — Завимов; в Копришница и Панагюрище — Бенковски, доврале — трети и четвърти. Къде избухна въстанието? Избухна в Панагюрския окръг Априлското въстание, защото там се намериха личности с водачески качества, с вънхновение и вяра, които организираха народа и народният бунт пламна. Аз смятам, г-да народни представители, че няма по-вредна ерес от тая да се смята, че могат да се вършат обществени преобразования, че може да се събира народът без оглед на личностите, които водят. Вярно е, че народите се движат от идеи, но идеите се носят от личности.

Г-да народни представители! Никой път, никога повече от днес българският народ и българската държава не са имали по-голяма нужда от служението на големите ни личности. И затова време е да се отпърви оттука повик към тези, които управляват страната: потърсете във всички посоки най-големите личности на България. Особено трябва да се подчертае тая мисъл във връзка с нашия дипломатически кадър. Ако едно партийно правителство би могло да се оплече, че то е смущавано в свободата си за подбор на лица от партийни ангажменти и от партийни влияния, вие, днешното правителство, нямате основание да правите подобно оплакване. Вие няма да имате никакво оправдание в утрешния ден, ако вашият избор не бъде най-изяден. България днес изживява най-тревожни моменти и особено в защита на нейната национална кауза трябва да се призват най-способните и най-талантлив синове. И ако това не стане, отговорностите ще бъдат неизмерими и страшни. Г-да народни представители! Обаче тази мисъл е вярна не само за сектора

на нашето представителство в чужбина. Нима в управлението на страната, нима в ръководството на обществените настроения не трябва да се потърсят големите личности? Нима ще трябва един режим като днешния безпартийен режим да скъсва с големите личности на самия този режим? И аз се питам, в името на кой голям обществен и държавен интерес г-н Георги Кюсеианов е днес в Берн, а г-н Багрянов е в Разград? В името на кой голям обществен интерес днес, когато е крайно време да активизираме, да спечелим, да използваме обаянието на своите най-големи политически мъже, ние не виждаме големите политически фигури не на партийния свят, но даже тези на безпартийния свят да са призвани в активния градеж на нашата държава?

Ето ви, г-да народни представители, също така един организически недъг на безпартийния режим, който лесно може да бъде премахнат; той обаче бавно и неусетно дава своите отражения, както ги дава онай тиха вода, която незбелязано дълбае скалистия бряг.

Г-да народни представители! От известно време чуваме да се говори за създаване на обществена сила. Аз съм лишен от възможността да се изкажа по тоя въпрос, защото нямам нито всички подробности и всички предпоставки около това начинание. Но ако се ръководя от това, което пресата съобщава, трябва да кажа, че ние влизаме в един път, който не може, поне що се отнася до мене, да намери пълна и безрезервна подкрепа. Трябва да се пазим, г-да народни представители, от прояви на политически дилетантизъм. Изживяхме фазата на „политизирането на чиновниците“, на обществените сили, създадени от професионалните организации, от организациите „Бранник“, на запасното войнство, на Българския народен съюз и ето сега в „Утро“ от 22 декември 1948 г. ни съобщава, че в речта си в Кула г-н министърът на вътрешните работи е заявил, че се създава една организация, която ще носи име „България“, и е отправил апел да влязат в нея запасните офицери, запасните подофицери, бойците от фронта, паисневците, ратниците, легионерите, родооашитниците и т. н. Г-да народни представители! Едва ли има по-съдобносна и по-решителна стъпка за безпартийния режим от тази, която сега се възвестява. И ние, които не сме поели пред нашите избиратели ангажменти в тая посока, имаме пълната свобода, неограничени от нищо, неограничени от никаква дисциплина и от никакъв морален ангажмент, да прещеним тази инициатива свободно и открито. Една обществена сила се създава отдолу нагоре, но една обществена сила може да се създаде и отгоре надолу. Ние имаме примери в нашата близка политическа история.

Дени Георгиев: Г-н Минков! Кажете как се роди безпартийният режим.

Председателствуваш д-р Петър Кюсеианов: Моля!

Д-р Никола Минков: Безпартийният режим се роди в няколко плебисцита, които, ако ги имаше зад себе си което и да е партийно правителство в България, то щеше да се гордее с грамадно доверие на народа. Безпартийният режим се роди в един общински избори, преди които вие възвестихте, че снат ще вали по градовете от бели бюлетини, обаче тия избори дадоха на управлението 98% мнозинство. (Ръкоплесквания) Този режим се роди в два законодателни избора, произведени в такава свобода, каквато никакъв партийен режим не познава и които дадоха едно грандиозно и непознано дотогава мнозинство на управлението. (Ръкоплесквания)

Александър Цанков: Безпартийният режим мене ме интернира.

Председателствуваш д-р Петър Кюсеианов: (Звъни)

Д-р Никола Минков: Г-да народни представители! Обществена сила се създава, казах, и отгоре надолу. Обществена сила отгоре надолу създаде д-р Константин Стоилов, обществена сила отгоре надолу създаде Демократическият съговор на 9 юни, по-малки властта. И аз смятам, че не е невъзможно да се създаде и днес обществена сила отгоре надолу. Обаче за да се създаде обществена сила отгоре надолу, необходимо е да има създадено обществено настроение, да има създадени психологически предпоставки, появяването на обществената сила да намери безпрепятствено и пълно одобрение в народната душа. Освен това, г-да народни представители, обществена сила отгоре надолу и отдолу нагоре в никакъв случай няма да се създаде мимо управлението. Създадена отдолу нагоре, тя ще бъде против управлението. Създадена отгоре надолу, тя ще бъде за управлението и в защита на управлението. Не бива да се забравя, че създаването на една обществена сила предполага не само обществено настроение, но и наличността на един политически институт, който има силата и обаянието да създаде тая обществена сила. Кой е този институт? Това е Министерският съвет. Г-да народни представители! Аз, който смятам, че личното правителство добре упражнява своите ежедневни функции, имам смелостта да кажа: аз не вярвам, че днешният Министерски съвет може да бъде онзи политически институт, който да събуди народния ентусиазъм и да предизвика създаването на една обществена сила.

Г-да народни представители! Щом като сме почнали да говорим за обществена сила, безспорно ще навлезем и в друга една област — идеите, назада, върху които ще се организира тая обществена сила. Нямам намерение да излагам тук една политическа платформа, но аз смятам, че е полезно да се спрем върху няколко основни пункта, които в никакъв случай не трябва да бъдат заобикаляни. Първото нещо е отношението към търновската конституция. Нека не ви се види странно, че именно аз, който съм се отличавал с малко по-свободен възглед по търновската конституция и съм го изказвал многократно от тая трибуна, аз, който съм подчертавал, че не клатя шапка, не правя поклон пред книжни формули, днес при

една нова политическа обстановка ви казвам, че търновската конституция е скрижалът, около който ще трябва да се изгражда обединението на българския народ. (Ръкоплескание) След смъртта на царя, в днешната вътрешно-политическа обстановка, в днешната външно-политическа обстановка, за всички български граждани има една опорна точка на съгласие — това е търновската конституция. И нека не забравяме, че търновската конституция, която е толкова еластична, че дава възможност за всякакви мирни реформи, днес между всички конституции в Европа е най-старата конституция. Това е едно основание за упрек, но това е повече основание за възхвала, защото традицията сама по себе си е една голяма и могъща управителна сила. Търновската конституция днес, г-да народни представители, за нас е повече от един основен закон; тя е един завет на Възраждането; тя е една политическа традиция, около която ние можем и трябва да имаме куража да повикаме целия български народ да се съплоти. (Ръкоплескание)

Г-да народни представители! В една реч, която аз произнесох неотдавна от същата тая трибуна, казах — и днес наново ще подчертая — че ние трябва да бъдем особено внимателни в употребата на термина „новия ред“, защото много често има случаи, зад неясната и мъглява фраза „новия ред“ да се внася съдържание, което няма нищо общо с българската действителност, което няма нищо общо с прогреса и с новия ред. И в тая посока, г-да народни представители, първото нещо, което имам да кажа, то е, че онези ограничения, които се налагат на свободите и правдините, ще трябва да ги обясним и оправдаем с изключителната обстановка, в която живеем, а не с „новия ред“. Цензура има и трябва да има — България е във война. Партиите са забранени и трябва да бъдат забранени — България е във война. Публичните манифестации са забранени и трябва да бъдат забранени — България е във война! Това е така и така трябва да бъде. Нека обаче от тези ограничения на свободата да не се прави знаме, да не се прави убеждение, да не се прави идеология. Нека не ги наричаме „новото време“. Има друго основание да се оправдаят тези и още по-крайни организирателни мерки — това е защитата интересите на нацията, която воюва и кове своята историческа съдба.

Г-да народни представители! На второ място аз ви моля да ограничим до максимум прилагането на принципа на назначаемостта в обществените организации. Сега имаме възможност да преценим резултатите от тая практика. Назначаемост, неограничена и безконтролна, има в професионалните организации! Откога? Почти от деня на създаването им. Като изключим Търговския съюз и Съюза на индустриалците, които се ползват с една относително по-голяма свобода, може би поради по-малкото им политическо значение, поради по-малката им численост, или поради по-дългогодишното им съществуване, в останалите професионални организации непрекъснато, не като изключение, не като контрола, не като корекция, но като система, се прилага принципът на назначаемостта. Онзи ден оттука аз реагирах против насаждането на това начало — началото на назначаемостта — в една друга среда — в средата на българските академии. Назначаемостта действително освобождава от много неудобства, дава възможност за освобождаване от много хора с порочни наклонности или лоши прояви, но заедно с това тя разкрива възможността за един процес на обществено загиване. И ние виждаме как обществените организации, развиващи се под опеката на назначаемостта, приличат на хубави и скъпи цветя, които се отглеждат обаче в саксии под изкуствено слънце или в затворен въздух. Напразно, г-да народни представители, се дишат виновниците: защо линее тая или оная професионална организация? Не е виновен нито този министър-председател, нито неговият предшественик; не е виновен нито този министър на търговията, нито неговият предшественик. Всеки от нас на тяхно място ще извърши същите грешки. Дайте в тези организации повече свобода, повече живот, повече кръвообращение! Само по този начин, г-да народни представители, ще могат да се създадат жизнеспособни обществени институти. (Ръкоплескание) Нима искате да ви посоча, че даже в Италия — за съжаление след една катастрофа — днес в програмата на републиканската фашистка партия се съдържва с принципа на назначаемостта и преминават към изборността? И не само това, но там имаха куража в мотивите и обясненията на тая решителна стъпка да признаят, че в продължение на повече от две десетилетия със системата на непрекъснатото назначаване в синдикатите и корпорациите е била изградена една великолепа организация, обаче без кръв, без мускули и без живот. Г-да народни представители! Това лято аз бях в Рим и бях приет от министъра на корпорациите Джанети — един талантлив, млад човек. Когато го запитах за устроителството на италианските корпорации, които прочее познавах по-рано, когато му излявих желанието да ги проуча наново, той имаше куража да ми каже: „Г-н Минков! Проучете ги, запознайте се с нашите синдикати и корпорации, но не забравяйте, че и днес, след 20 години, ние сме в процес на проучване, още правим експерименти, и аз не Ви препоръчвам да възприемете нашата синдикална и корпоративна система такава, каквато е, защото е много обременена от комисии, подкомисии, от корпоративни съвети и от комисари, от една сложна чиновническа апаратура, която изцяло се създава от горе.“

Ето защо, г-да народни представители, ако искаме да освежим нашите обществени организации, ще трябва да потърсим едно средство, една сила вътре в самите тях, а не вън от тях.

Г-да народни представители! Друг сектор, който заслужава нашето внимание, е българската администрация, и по-специално — общинската администрация. От 19 май 1934 г. едва онзи ден, в системата, учредена за подбиране и назначаване на кметовете, се внесе едно малко изменение. Аз не намирам, че това изменение само по себе си е грешно; не намирам, че това изменение е катастрофално, още повече, че в писмените мотиви на г-н министъра на вътрешните работи изрично се казва, че се допуска назначаване на кметове и с по-малък ценз, поради военновременната обстановка. Но, казват

французите: „тонът е, който прави музиката“. Начинът, по който беше оповестена тази реформа, слуховете, които се създадоха около нея, предизвикаха тревога, уплаха и неоправдано унизили общинските администратори. Г-да народни представители, аз съм длъжен от тази трибуна да направя една апология на назначаемия кмет! Кметът от 19 май до днес извърши една колосална работа — гордостта на безпартийния режим! Един ден историкът ще има да се справи с дела грандиозни на общинско строителство, извършено от българската интелигенция, изпратена в служба на народа в неговите низини. („Вярно!“ Ръкоплескание)

Г-да народни представители! Ние нямаме никакво основание, тези мълчаливи, тези тихи и безкористни служители да ги правим отговорници за грешките на днешния режим. Ние нямаме никакво основание да обявяваме, че проявите на нелегалните в България например едва ли не са дело на селските кметове или пък, че отчуждеността на народа от управлението едва ли не се дължи на общинския кмет.

Ето защо смятам, че в това направление се направиха грешки, които час по-скоро ще трябва да се коригират. Трябва да се внуши вяра в нашата общинска администрация. 10—20% от селските кметове, от кметовете въобще може би са лоши, но заради малцина не бива да се поставят в състояние на психическо угнетение и на разочарование десетки и стотици общински кметове, които са предани на своя дълг.

Г-да народни представители! В речта си вчера уважаемият министър-председател уместно направи едно отбелязване на социалната политика на режима. Аз и друг път съм казвал от тази трибуна, че социалната политика на днешния режим в същност е неговата най-хубава перла. Няма да изреждам всички хубави социални закони, които са гласувани, но ще трябва да отбележа със съжаление, че военновременната обстановка консумира изцяло резултатите на нашата социална политика. Колективните трудови договори и задължителният арбитраж, които бяха инструменти за облекчаване на материалното положение на трудеца се свят, уви, днес са инструменти негодни, защото военновременната обстановка консумира изцяло резултатите от тях. Как ще се справи почитаемият правителство с тази страшна и тежка язва, с положението на българския фабричен работник, на граждански мобилизиран работник и на българския чиновник, аз не зная. Във всеки случай, г-да народни представители, от тази посока идват достатъчно и многобройни основания, за да бъдем безпокойни, за да бъдем тревожни.

Г-да народни представители! Когато се говори за създаване на обществена сила, безспорно най-важният въпрос е за обществената и политическа сила на обществената сила. И аз, без да отричам значението, добромислието, родолюбие на всички онези среди и организации, които са посочени от г-н министъра на вътрешните работи в неговата реч, като основни ядки на обществената сила в утрешния ден, смятам, че този сектор, така както е очертан, е много тесен, е много малък, за да може да представлява здрава опора на управлението.

Г-да народни представители! Основният въпрос — казах го другаде, повтарям го и тук — когато се говори за общественост, това е въпросът за селото. Кой ще владее българското село, кой ще спечели неговата душа — ето основният проблем, когато ще трябва да създаваме обществена сила.

Таско Стойков: Може да помогнат и дебелия вратове.

Тодор Кожухаров: Тито ще я създаде!

Д-р Никола Минков: Уважаемият г-н Кожухаров ми нашепва една мисъл, на която аз искам да спра вашето внимание. Днес в същност, г-да народни представители, най-голямата от политическите битки в нашата земя, в третото българско царство, е започнала и аз ще я нарека битка за владението на българското село. Цялото влияние и цялото изкуство на българската комунистическа партия, на нелегалния й център е насочено към това — да завладее българското село. Ние виждаме някои обезпокоителни прояви. Комунизъмът, който в миналото търсеше опора в средата на градския и фабричен пролетариат, днес се домогва до българското село. И ето голямата задача на нашето управление през 1944 г. — да завладее селото. В същност изграждането на едно здраво народно управление, изграждането на една обществена сила за поразяването на всички опити на нелегалната конспирация у нас се свежда в края на крайщата до спечелването душата на селянина, до спечелването на селото. (Ръкоплескание) И щом е тази основната задача, г-да народни представители, аз смятам, че така, както е поставена проблемата за създаване на обществена сила — да се създаде в рамките на изброените по-горе организации, позитивен резултат няма да има, ще има отрицателен резултат.

Г-да народни представители! Последният въпрос, който аз искам да засегна, макар и с няколко думи, това е положението на Народно събрание. XXV Народно събрание действително е едно историческо Народно събрание. То взе участие в исторически актове. То влезе в функцията на велико Народно събрание. Толкова повече с това растат неговите отговорности. Толкова повече с това лежат върху плещите му големи тежести. И ето ние приближаваме към края на нашия мандат. Поставя се въпросът: ще бъде ли продължен мандатът на Народно събрание или по силата на конституцията следва да се счита, че то е вече завършило своите функции?

Г-да народни представители! Като имаме пред вид прецедента от миналата война, като имаме пред вид и решението, което се взе неотдавна, да не се свиква великото Народно събрание, мене ми се струва, че мандатът на това Народно събрание ще бъде продължен. Но когато бъде продължен — аз се връщам на една мисъл, която преди малко изтъках — ние трябва да си спомним, че законодателят не случайно е искал всеки 4 години да се проверява обществено

ното настроение чрез нови избори. Следователно с продължението на мандата, върху нас лежи задължението да се помъчим да бъдем точни, верни изразители на общественото мнение. Иначе ние ще бъдем, формално взето, един Парламент, но фактически един Парламент чужд на народа и чужд на неговите политически тежнени. Дайте да засилим връзките между Парламент и народ. А едно от средствата да се засилят тези връзки, г-да народни представители, то е да се премахнат китайските стени между Парламент и народ, издигнати чрез цензурата. (Ръкоплескания) Аз смятам, че цензурата е институция, която ще трябва да съществува само в името на върховни държавни и народни интереси. Днес цензура по външната политика — да, цензура по основни държавни и устройствени въпроси — да, обаче всяка мисъл, изказана в Парламента, всяко слово на неодобрение, всяко критично промишляване, непонятно защо, се задушават от цензурата.

Г-да народни представители! Не от чувство на лично тщеславие искам да се премахне цензурата върху нашите речи в Парламента, защото всеки от нас би могъл да устрои едно публично събрание, където да го чуят, но аз се питам, защо цензурата не допусна моите речи по законопроекта за периодичния печат и по законопроекта за българските студенти в чужбина, какъв държавен интерес защити българската цензура, когато не позволи да се пише във вестниците, че аз не одобрявам тези законопроекти? Аз намирам, какво периодичният печат не трябва да се контролира от Министерството на просветата, а трябва да се контролира от един политически институт на режима — от Дирекцията на пропагандата. По този начин, г-да народни представители, връзка между народ и управление мълчи: се създава. Аз знам какво ще ми се отговори: „Идете всред народа!“ Да, ние ходим изсред народа, но ние не сме агитатори. Преди да бъдем агитатори, ние сме народни представители! Връзка между нас и народа се създава не само в събранията; връзката между нас и народа се осъществява чрез контрола, който народът ще упражни върху нас. И ако аз искам да се вдигне цензурата, освен за случаите, когато се засягат държавните интереси, то искам го и в наша вреда — да има контрол върху народното представителство от будното народно око. Нека да чуят нашите избиратели какво ние, народните представители, искаме, какво застъпваме, какви интереси защитаваме и какви становища изнасяме. Ето така ще се заякчат връзките между Парламент и народ. И то още повече един Парламент с продължителен мандат.

Г-да народни представители! Цензурата е един двустъп меч. Искане се голямо изкуство, иска се голямо прозрение, иска се голям държавнически такт, за да бъде този двустъп меч управляван. Много леко е да се даде заповед на цензурата: „Всяка реч, в която има недозволство и критика, не я пускайте!“ Изкуството не е там. Изкуството е да се разграничи опасното от безопасното, да се разграничи злокачественото от доброкачественото и онова, което е добро, което е държавническо, нека да крепне в една атмосфера на народен и обществен интерес. Тогава народът ще се интересува от нашите заседания. Тогава народът ще знае, че действително тук многократно чрез питания, чрез предложения, чрез внушения, чрез разисквания народните представители изпълняват своя дълг. Тогава няма да се намери никой с дръзновение да направи алюзия за „нотариални свидетели“, защото всички вие знаете, че народните представители от четири години в тази зала не са играли ролята на нотариални свидетели. Особено залата на мнозинството е чула много честни и правдиви мисли, много препоръки, много констатации, много критики и неодобрения, които обаче остават неизвестни вън на обществото, поради което остава впечатлението, че народните представители са такива, каквито те никой път не са били.

Тодор Кожухаров: Една бележка, г-н Минков. Това, което се говори в болшинството, не е важно за българския народ, важно е това, което се говори тук. Въпросът е, че се измества центърът на тежестта „горе“, в залата на мнозинството. „Горе“ не е Парламент, Парламентът е тук. Там е грешката.

Деян Деянов: На този, който произнесе тия думи, още тук трябва да му се направи упрек.

Д-р Никола Минков: Не можах да Ви разбера, г-н Деянов.

Деян Деянов: Искане да кажа и да подчертая — не искам да го скрия — че се казва оскърбителни думи за Народното събрание и аз смятам, че в нашия дом трябва да се направи упрек на този, който произнесе тези думи.

Иван Батембергски: Думите бяха казани не за личностите, а за института.

Председателстващ д-р Петър Кюсевианов: (Звъни)

Д-р Никола Минков: Г-да народни представители! Аз искам да спра вашето внимание върху организираната дейност на комунистическата централа в нашата страна, насочена срещу държавната сигурност. Не толкова върху нейната дейност нелегална, скрита и въоръжена, която чертае като че ли вече началото на един въоръжен бунт, колкото върху нейната дейност в общественния сектор. Българският комунизъм е в едно ново превъплъщение — в формата на „Отечествен фронт“. В неговия богат арсенал на политически оръжия това не е нито първото, нито последното оръжие. Той мина през фазата на „единния фронт“, на „селско-работническо правителство“, на „конституционния фронт“, на „демократичния фронт“, за да се спре днес на „Отечествения фронт“ и едва ли няма да завърши някой ден с „религиозния фронт“, щом като успя да спечели симпатиите на Йоркския архиепископ и да изпрати руския патриарх на поклонение в Йерусалим.

Г-да народни представители! Аз искам да се спра върху този въпрос главно с желанието да се противопоставя на политическата наивност на някои политически среди у нас. Има хора — повърхностни наблюдатели — които заключават: „Комунизмът се е трансформирал, комунизмът е еволюирал; комунизмът на 1943 г. не е комунизмът на 1919 г.; комунистите вече са за религията, за отечеството и издигат знамето на Отечествения фронт.“ Днес маса слепци от националистическия лагер намират за възможно едно примирение между своето лично и обществено съществуване и съществуването на един болшевишки режим.

Г-да народни представители! Болшеvizмът на 1943 г. е такъв, какъвто е бил и в 1917 г. Светът не познава, освен католическата религия, друга религия, друго изповедание, което, като болшеvizма, да е така логично в своите позиции и непроменливо в своите тенденции.

И аз искам не с приказки, но с няколко цитати, които може би малко ще ви уморят, но които са интересни, да ви подчертая тая моя мисъл.

Ленин още в 1906 г. казва: „Руската революция има достатъчно свои сили, за да победи, но у нея силите са недостатъчни, за да задържи плодотворно победата. За да не допусне реставрацията, на руската революция не е нужен руски резерв, а е нужна помощ от-страна. Има ли такъв резерв в света? Има — социалистическият пролетариат на Запад.“

Ленин в 1917 г., след февруарския преврат, в прощальното писмо до швейцарските работници: „Само със своите собствени сили руският пролетариат не може победоносно да завърши социалистическата революция. Но той може да облекчи обстановката за въстъпването в решителните битки на своя главен, най-надежден сътрудник — европейския и американския социалистически пролетариат.“

Сталин на петия партиен конгрес 1917 г.: „Ще настъпи момент, когато работниците ще повдигнат и сплотят около себе си бедните селски слоеве, ще издигнат знамето на работническата революция и ще открият ерата на социалистическата революция на Запад.“

Ленин в края на м. септември 1917 г.: „Завладял властта, руският пролетариат има всички шансове да я удържи и да доведе Русия до победоносната революция на Запад.“

Ленин на седмия партиен конгрес в 1918 г.: „Абсолютна истина е, че без германската революция ние ще пропаднем. Ще пропаднем може би не в Питер, не в Москва, а във Владивосток или други далечни места, където ни предстои да отстъпваме... но във всеки случай, при всевъзможни мислими перипетии, ако не настъпи германската революция, ние ще погинем. Международният капитализъм, който представлява гигантска реална сила, в никой случай, при никакви условия не може да съжителствува със съветската република. Конфликтът тук е неизбежен. Тук е най-великата историческа проблема — ... необходимостта да се предизвика международна революция.“

Ленин през май 1918 г.: „Пред империализма трябва да отстъпваме, макар и до Урал, защото това е единственият шанс в периода на узрването на революцията на Запад.“

Ленин в писмото до американските работници: „Фактите от световната история показваха, че превръщането на нашата, руската, революция в социалистическа се оказа не авантюра, а необходимост, защото нямаше друг изход: англо-френският и американският империализъм ще задружат независимостта и свободата на Русия, ако не победи всемирната социалистическа революция, всемирният болшеvizъм.“

Ленин в доклада си пред седмия партиен конгрес, май 1919 г.: „Ние не живеем само в една държава, но и в системата от държави, и съществуването на съветската република продължително време наред с капиталистическите държави е немислимо. В края на краищата едно или другото ще победи.“

Ленин в третата годишна от революцията: „Ние тогава, в нощта на октомврийския преврат, знаехме, че нашата победа ще бъде победа само тогава, когато делото ни победи целия свят, защото ние го започнахме изключително с оглед на световната революция.“

Ленин на седмия партиен конгрес: „Ако днес Русия отива — а тя безспорно отива — към национален подем, то изходът на този подем не е изход към националната държава, а изход към международната социалистическа революция.“

Ленин през май 1918 г.: „Нам е леко да започнем революцията и трудно — да я продължим. На Запад пък е трудно да започне революцията, но ще бъде леко да я продължим.“

Ленин през ноември 1920 г.: „Болшевиките никога не са обещавали само със силите на Русия да преустроят друг свят. До подобно безумие никога не сме стигали, а всякога казвахме, че нашата революция ще победи, когато я подкрепят работниците от всички страни.“

Ленин: „Руската революция е само една брънка в историята на международната революция.“

Ленин в заседанието на централния изпълнителен комитет през юли 1918 г.: „Задачата ни сега е да задържим този социалистически факел, за да продължава да изпулса повече искри за усилващия се пожар на социалната революция.“

Ленин по същото време пред конгреса на работниците по прощветата: „Руската революция е само пример, е само първата крачка в редицата революции.“

Ленин на партийния конгрес в 1919 г.: „Руската революция беше в същност генералната репетиция на всемирната пролетарска революция.“

Г-да народни представители! Това е само частичка от една цялостна философия, на която същността е мировата революция. Кой е този наивник в България, който смята, че Третият интернационал се е самопогребал? Кой е този наивник, който смята, че болшеvizмът е направил крут завой, че се е отказал от своите скрижали и се е отрекъл от Маркс—Енгелса, от учението на Ленин—Сталин? Болшеvizмът — това е революцията, перманентната революция, как-

то я нарича Ленин, както я нарича Троцки, революция, която се води по всички правила, и с генералната стратегия на войната и на гражданската война, революция, в която има поражения, но на която посоката е вечно напред и която се движи под формулата на Ленин: една крачка назад — десет крачки напред. Днес в България се изгражда Отечествен фронт. С каква цел? Нима, г-да народни представители, вие не виждате странния похват на българските нелегални, които не говорят с езика от 1919 г., които не говорят вече против свещениците, против армията, които не говорят даже против едрите лихвари, изедниците, чорбаджии и кръчмари? Днес те не целят раздвоението всред българския народ, а да завладеят, макар и временно, народа изцяло, защото в този момент за тях е необходимо да изолират властта от народа. И те посягат на тези, които носят марката на властта, на нещастните селски пладари, на стражарите, на българските кметове, на околийските управители, на народните представители. Ние вече дадохме двама наши приятели жертва на този поход. Една гениална стратегия: да се изолира властта от народа с мъгляви формули, с Отечествен фронт! Те, а не някой друг, поведоха борбата за запазване на българската конституция. Те, които отричат не конституцията, а строежа на държавата като цяло, те искат да запазят един основен закон!

И днес, г-да народни представители, има хора, има наивници — грехът е толкова тежък, колкото наши, че не сме направили нещо, за да ги просветим — които смятат, че формулата „Отечествен фронт“ е формула, която маркира идеологически превъплъщението на болшевизма. Наивна измама! Отечествен фронт! Та разгледайте позициите на Отечественния фронт!

Днес от радио Лондон при въздушните нападения се отправя към българския народ апелът, пораженската формула: „Опразнете земите!“ Кой земи? Беломорието! Македония! Коя българска обществена сила ще се съгласи с тази формула? Г-да народни представители! В този Парламент има представители на опозицията и на нейните нюанси. Аз не съм чул от никого от тях — и смятам, че нито един от тях няма да ме опровергае — аз не съм чул, за честта на българската общественост, израз на солидарност с формулата „опразнете земите“. Кой подкрепя, кой разнася, кой насажда, кой инжектира в България тази формула на моралното падение, на отечественото предателство? Никой друг, освен българският комунизъм, който от сектора на борбата за социална правда премина в сектора на националното отстъпление.

Г-да народни представители! Искат да напуснем Македония!

Александър Цанков: Г-н д-р Минков, аз искам да Ви запитам нещо.

Председателстващ д-р Петър Кьосеиванов: Моля, недейте пререкава!

Александър Цанков: Кой влизат в Отечественния фронт — да ги знаем?

Д-р Никола Минков: Аз това не зная. Аз казах, че Отечественният фронт е превъплъщение на болшевизма. Кой са наивниците, които могат да се уловят на тази вълна — аз това не знам. Но ето една формула, която се движи от нелегалния болшевизъм в България, както беше изнесена от същия център формулата за конституционен фронт, за демократически фронт, за народен фронт, за единен фронт.

Александър Цанков: Г-н Минков, да Ви задам един въпрос. И той не се отнася до Вас, а до г-да министрите. Има ли писмо от така наречения Отечествен фронт до правителството за ревизиране политиката на България?

Еню Клятев: От кого е подписано?

Александър Цанков: Кой са там от Отечественния фронт?

Д-р Никола Минков: Не знам.

Александър Цанков: Аз искам да знам това.

Еню Клятев: Той ги знае, а пита.

Д-р Никола Минков: Г-да народни представители! И този Отечествен фронт — няма да се спирам да ви изяснявам познати неща — какво ни кара да напуснем? Самите те не би ли трябвало да си зададат въпроса: та тази Македония какво е, какво е нейното участие в българския политически живот? Ами Македония даде на демократическата партия Андрей Ляпчев, Трайко Китанчев, Коста Арсенев, Андрей Башев; на либералната партия — Константин Поменов, д-р Никола Геннадиев, Никола Апостолов, Христо Иванов Попов, на прогресивно-либералната партия — Александър Радев; на социал-демократическата партия — д-р Петър Джидров; на радикалната партия — професор Илия Георгов; на комунистическата партия — патриарха на българския комунизъм, основателя на първата марксистска група в Петербург — дядо Благов, роден от с. Загоричане, Костурско, и Тодор Павлов, днешният идеолог на комунизма, роден в Щип.

Г-да народни представители! Ние сме свидетели на едно предателство, което е безпримерно в нашата история: напуснете земите! Но не е само това. Днес вече се провежда и инжектира теорията за отделна македонска народност. Позволявам си обаче да попитам: защо корифеите на българския комунизъм, защо те, които се обръщат към несъществуващия македонски народ, не пишат своите писания на македонски език? Къде са писанията на Тодор Павлов на македонски език? Пише ги на чист български език. Отказват се от родната си, отказват се от отечеството си, а в същото време развяват знамето на Отечественния фронт!

Г-да народни представители! Време е да разберат всички в тая страна, че комунизмът не се е променил нито по същност, нито по методи. Тежко и горко на онези, които се излъжат по мъгляви формули! Русия ни дава блестящи примери. В свалянето на царизма болшевизмът участва в блок с всички опозиционни партии, като почнете от кадетите и свършите с болшевиците. След февруарското правителство, когато трябваше да подготвят октомврийския си преврат, те се отклониха и се насочиха само към социалистическия блок. А веднаж взели властта, верни на своята природа и революционна същност, болшевиците с един жесток и безпримерен в историята терор преминаха към физическото унищожение не само на своите открити класови противници, не само на реакцията, не само на така наречените от тях черносотници, не само на белогвардейците, не само на дворяните, но те ликвидираха жестоко и безпримерно и с демократите и със социалистите, и с есерите, и с анархистите, и със собствената си лява и дясна опозиция, с левия и десния уклон, които приковаха на позорната скамейка на предателството и преминаха към тяхното физическо унищожение.

Г-да народни представители! Аз бия тревога не тук, но от тук към нашата общественост: една страшна и кървава опасност се е надвесила над нашата родина — опасност не само над нас, но и над цялата европейска цивилизация. Няма място за никакви илюзии! Борба на живот и смърт! Всички уговорки, всички нюанси на сътрудничество, всички нюанси на подкрепа имат само един единствен край: кръст на България и физическа ликвидация с грамадната част на българския народ.

Г-да народни представители! Паралелно с тая гъвкава обществена дейтелност, която като многоглава хидра се промъква във всички среди, във всички обществени слоеве, паралелно с тая многоглава хидра на политическа перфидност, ние виждаме едно ново явление, една страшна и кървава политическа конспирация — началото на индивидуалния терор. Дълги години слушахме да се проповядва от представителите на българския ляв марксизъм, от представителите на българския болшевизъм, че те били привърженици на въоръженото въстание, на масовия бунт, но че отричали изцяло индивидуалния терор.

Е добре, на какво сме свидетели в същност от година и половина, ако не на един отвратителен индивидуален терор? Та нали на индивидуалния терор падна жертва един от най-талантливите представители на този Парламент, нашият скъп колега Сотир Янев?

Та да не би той да беше представител на капитализма в България? Той падна в защитата, честна, правдива и смела, на българската кауза. Та не е ли страшен този индивидуален терор, който е разгънат като кървава стихия в нашата страна от известно време? Кого убиват из за угла, из засада? Представители на властта, честни и скромни държавни служители.

Уважаеми г-да народни представители и уважаеми г-да министри! Аз отправям към вас един горещ апел — не само към вас, но към нас, към цялата българска общественост: да се опомним, защото тая болест е страшна и тя се лекува само овреме! Ако не се излекува навреме, срещу нея лекарство няма. България я грозят много опасности, но една от тях е смъртна — тя е болшевишката опасност. Правителства! Въоръжете всички сили! С тая опасност ще трябва да се ликвидира. И аз ще си позволя да кажа една силна дума, че ако привителството не може да се справи с тая опасност, ако режимът ни не може да се справи с тая опасност, ние ще си отидем, ние трябва да си отидем, защото държавата е по-скъпа от нас. Или днешният режим ще се справи с тая опасност, или трябва да дадем път на други да се справят с нея. (Ръкоплескания)

Г-да народни представители! Българският болшевизъм спекулира с романтичните чувства и настроения на българина, особено на българския младеж, с неговото предразположение към космополитизъм, към мъгляви и отвлечени формули. И затова той си служи и с формулите на панславизъм, за балканска федерация, за югославянска конфедерация и т. н. Ето защо бих искал с няколко думи и с някои цитати да отбележа в какъв спор в същност се наમેза болшевизмът и каква позиция той заема. Днес галеното дете на болшевизма на Балканите е комунистическият експонент Тито, който същевременно е, по отношение на нас, експонент на сръбизма. Борбата между сърби и българи е борба векова, и то борба на два различни менталитета. Ето характерното отношение на сръбската общественост по този въпрос. Д-р Владан Джорджевич, бивш министър и голям общественик, в книгата си „История на сръбско-българската война“, издадена в Белград, пише:

„Що е Сливница? Край ли е тя на онази голяма война, която сърби и българи водят още от времето на Симеона, Самуила. Милутина и Душана, на онази война, която водят две във всичко различни раси за владичество над Балканския полуостров? Сливница не е край. Тя е само едно ненадейно военно интермецо. Тя не е нищо друго освен една кървава реконгносировка. Истинската война, истинската решителна битка има тепърва да дойде. Балканският полуостров може да постигне своята политическа и икономическа независимост и своите осигурени граждански свободи, само ако от Белград до Солун и от Адриатическо и Черно море бъде една държава. Въпросът е дали тази едина държава ще бъде сръбска или българска, защото гърци, турци, албанци и куповласи, в сравнение със сръбската и българската маса, са толкова малко, че трета алтернатива не може да има „Неминуемата и решителна сръбско-българска война ще реши чий да бъде Балканският полуостров.“

Г-да народни представители! Това не е едно изолирано явление, един изолиран поход към нашите земи, към нашите свободи, към нашата култура, а е един цялостен и системно организиран поход в съседната държава от десетилетия.

Минавайки през Белград, аз случайно намерих в един антиквар едно старо издание от книгата „Стара Сърбия и Македония“ от някой си Спиридон Гопчевич, което не можеше да не ме изненада.

Още в увода на тая книга авторът отправя един голям упрек към сръбската общественост и към сръбските правителства в края на миналото столетие, че не дооценили достатъчно значението на Македония и не давали достатъчен отпор на българската пропаганда. Той пише: „Заслепените белградчани поздравиха деня 12 март 1870 г., когато бе издаден султанският ферман, с който се отдели българската църква от гръцката и се предвиди български екзарх, с голяма радост и похвали. Клетници! Те и не помислиха, че чрез този акт „братята българи“ добиха в ръцете си убийствено оръжие за унищожаване на сръбската народност в Македония. В своята недалновидност добрите белградчани даже не забелязаха, че българските епархии са включили две трети от чисто сръбските краища: София, Враца, Видин, Ниш, Пирот, Самоков, Кюстендил и Велес“.

Като приложение към същата книга са поставени статистически листове за етнически състав на населението в Европейска Турция. Там четем например:

„Серес — 8.400 сърби; нито един българин;
Неврокоп — 3.100 сърби; нито един българин;
Разлог — 3.280 сърби; нито един българин;
Банско — 4.700 сърби и нито един българин;
Св. Врач — 530 сърби и нито един българин“ и т. н.
Забележете: нито един българин! (Смях)

Г-да народни представители! И как отговаря, как е длъжна да отговори нашата напредничава общественост на тази атака? Аз казвам: само по пътя и по начина, по който е отговорил Христо Ботев. Тези, които днес издигат знамето на Отечествовия фронт, тези, които днес наричат своите радиостанции „Христо Ботев“, тези, които се кичат с неговото име в своята противоотечествена кампания, познават, за съжаление, уви, само революционните и фанатовите песни на Ботев, без обаче да са си дали труд да се занимават и с неговото разбиране по българския национален въпрос.

Ботев казва в една своя статия от 21 декември 1874 г.: „На малките и на независимите вечни държави, т. е. на Сърбия, на Гърция, на Румъния и на Черна гора, да се даде по една част от турските европейски владения и да се оставят да приберат разпръснатите части на своите народности, а именно: на Сърбия да се даде Босна, Херцеговина и една част от така наречената стара Сърбия; на Гърция — Тесалия и Епир; Румъния да се възведе до степен на кралство и да й се помогне да очертае своите народни граници в Австрия и отчасти в Русия; Черна гора да се съедини със Сърбия, или ако не, да й се разширят границите на юг с Албания, а на север с една част от Херцеговина; а българите, които населяват България, Тракия и Македония, да съставят едно отделно и независимо кралство. Тоя е накратко най-добросъвестният и най-удобен изпълнимият рецепт за разрешението на източния въпрос. Тия са, както-речи, най-здравите и най-рационалните начала, на които трябва да се основе бъдещата свобода на Балканския полуостров. Тая е най-послед оная песен, с която и ние, и нашият народ сме готови да присъединим гласа на своята свещена революционна песен. Длъжността на българските патриоти е да очертаят по-напред един етнографски граници на своя народ, пък тогава вече да мислят за някакво облизание и споразумение със Сърбия. Ние сме казвали и казваме, че дордето не се обяснят и не изравнят отношенията ни със Сърбия, то никакъв съюз и никакво споразумение е невъзможно между южните славяни. Още от началото на своето съществуване и досега Сърбия е била неискрена към българския народ.“

В една полемична статия във в. „Изток“ не друг, а Христо Ботев се обръща към редакцията на този сръбски вестник с думите: „За да отговорим и опровергасм вашите факти, вие трябва да ни обясните до де именно се простират вашите етнографски граници на юг и кои места влизат в границите на вашата „Стара Сърбия“, защото по нашите географски и етнографски понятия ние виждаме, че фактите, които ни навеждате, говорят повече за наша полза, т. е., че не Екзархията насилва сърбите да приемат българизма, а вие и вашето правителство правите това с българския елемент в Македония. Ето например ние можеме да си обясниме това више оплакване: „През май месец тая година владиката Дамаскин, заедно с мюлурина, е затворил училището във Велес и е изгонил учениците.“ Велес сръбски град ли е? Велес влиза ли в границите на вашата „Стара Сърбия“? Ние имаме глупостта да мислиме — тая глупост имат и Хилфердинг и Каниц, и Григорович, и Липранди, и много други етнографи — че Велес е български град и че се намира в Македония; следователно не вие трябва да се оплаквате, че владиката Дамаскин е затворил училището ви, а ние — че вашата пропаганда си е тикнала носа не в своя чорап. Не вие ли казвате, че в интереса на сърбите и българите е да се не прави насилие, а да се остави всеки да мисли, да работи и да се учи така, както мисли да му е най-добре? Какви свободомислещи хора? Тогава какво търси вашата пропаганда във Велес? И защо вашите учители възбуждат народа да не признава Екзархията? Или и това е псувня? А скандала в Тетово забравихте ли? Но дордето не отговорите на това, ние ще да резюмираме и другите свои псувни в няколко въпроси. Кажете ни, молиме ви се, не съществува ли в Белград цяло едно дружество патриоти — това дружество ние нарекохме сволоч — под председателството на „филологическия осел“ Милоша Милошевич и не изпроважда ли това дружество пари, книги и учители в чисто български села и градове в Македония и в някои северозападни краища на България?“

Г-да народни представители! Ето становището по българските национални въпроси не на някой друг, не на учените етнографи, не на българската буржоазия, не на българската църква не на българската армия, не на българското правителство, а на Христо Ботев, който е безспорен авторитет и който е знамето на цялата наша младеж. И шом като днес, в разрез с тези именно разбирания, се отправя повикът: „напуснете анексияните земи, напуснете Македония, напуснете Охрид, напуснете Велес, напуснете Скопие“,

очевидно е, че се дава израз на едно настроение, на един порядки, на една проява, които са решително антиотечествени.

Г-да народни представители! Във времната, които живеем, ние сме длъжни да въоръжим всяко българско сърце с повече вяра в правотата на нашата кауза. Не става въпрос да поднасяме аргументи за защита на българската кауза пред чуждия свят. Чуждият свят няма нужда от тия аргументи — той ги познава добре — но има нужда да въоръжим всяко българско сърце, всеки български ум, всяка българска съвест с убеждението, че нашата външна политика на България е безспорно продължение на политиката на нашето възраждане. И не случайно казах в едно друго събрание, че изявленията, които г-н министър-председателят направи тук след въздушната бомбардировка, в същност са един откъс от философията на нашето възраждане. За разлика от позицията на сърбите, той ви каза: „Ние чуждото не искаме и нашето не даваме.“ Аз ще ви процитирам за сравнение политическата програма на Любен Каравелов и на Васил Левски. (Чете)

„1. Българският революционен централен комитет има за цел да освободи България чрез революция, морална и с оръжие.“

5. Нека всяка народност, както и всеки човек, уварди своята свобода и да се управлява по своя собствена воля. Ние не желаем чуждото, т. е., онова, що не е наше, но не желаем да даваме и другиму своето.

7. Ние желаем за себе си свобода народна, лична и свобода религиозна, с една дума — свобода човеческа и затова желаем също такава свобода и на нашите съседи. Ние не желаем да владеем над другито и затова не позволяваме да ни владеят другите.“

Г-да народни представители! Позицията ни днес е, казах, позиция на нашата предосвободителна епоха, позиция, о която се е придържала и българската общественост във всички съдбовни моменти. Ще ви спомена само два от тях.

С ферман на турския султан от 1870 г. се учредява независима Българска екзархия. В третото заседание на църковно-народния събор, свикан след една година, в 1871 г., в заседанието му на 12 февруари същата година, се поставя въпрос от председателстващата делегат Христо Стамболиски за участие в събора на македонските българи. Забележете, македонските българи формално не са имали правото да участвуват в този събор. Поставя се на разглеждане един формален, предварителен въпрос, за участието на делегатите македонци. В същност това е първото становище на първото българско народно събрание още преди Освобождението, на първия български законен институт. След дългата реч на Гаврил Кръстевич, при всеобщото одобрение и ръкоплекания, се приемат македонските делегати, които са дошли и са молили да бъдат приети в средата на българските делегати. Друго. В учредителното събрание, след като завършва своята предварителна работа, в заседанието си на 27 февруари 1879 г., става председателствал Марко Балабанов и казва: „От днес нататък ще говорим като народни представители. В това събрание има издигната трибуна, гдето ние можем да кажем нашите мнения, нашите чувства, нашите желания. От друга страна чини ми се да слушам тук един шум шум тайнствен, съставен от охкания, от последни въздишки и молитвувания за доброто на нашето отечество. Би било оскърбително, ако бих си позволил да кажа, че в тази зала има и сянка от подозрение за равнодушие към днешната участ на отечеството ни. Грешно ще бъде, г-да, ако се покажем глухи и нечувствителни към плачевните викове, които се издават отвъд Балкана, към Юг и към Запад.“

След това става председателят на Събранието, Негово блаженство Видинският Антим, който със съзвни на очи и глас разтреперан произнася скръбните думи на пророк Йеремиа.

И после Константин Стоилов казва: „Преминем ли от тука в Македония, зрелището, което срещат очите ни, е неопишимо. Известията, които идват от тази част на отечеството ни, неволно ни карат да си мислим, че стиховете на безсмъртния Данте, начертани над входа на ада, като че ли са писани за Македония: „Надежда всяка оставете вие, що тук влизате през мен.“ Да, безнадеждна е съдбата на Македония. Народът ни, ние, които сме част от този народ, никога не ще можем да бъдем хладнокръвни, никога няма да престанем да чувствуваме неправдата, която е направена на народа ни. Всякога ще поддържаме стремленията му, които са плът от нашата плът и кръв от нашата кръв. Само тогава ще действувате патриотически, когато действувате съобразно с интересите, желанията и стремленията на целия български народ.“

Г-да народни представители! В същност нашата външна политика отклонила ли се е от позицията на църковно-народния събор и на Учредителното събрание? Ние сме в същите релси, ние сме в същата пътека, ние сме там, гдето бяха българите във времена по-тревожни и по-опасни. Ние, народните представители на XXV обикновено Народно събрание, сме там, където бяха нашите предшественици от Учредителното събрание — едно събрание на малка България, на осакатена България, без Южна България, без Македония, в което се събраха най-именитите синове на нашия народ. Днес в обединеното ни отечество, което разполага със силна армия, след 60-годишна история, ние имаме повече основание, ние имаме повече кураж да стоим твърдо и неотстъпно на тези позиции, които са наши исторически позиции. (Бурни и продължителни ръкоплекания)

Г-да народни представители! Нашите права върху земите, които днес са присъединени към обединеното отечество, са права безспорно признати от институции и държави, които стоят във нас. Най-напред те са признати от султанския ферман от 1870 г. — издаден следователно от едно чуждо правителство. С чл. 10 от този ферман се разрешава на спахите, които не са включени в Българската екзархия, след плебисцит, ако този плебисцит даде 2/3 гласове в полза на българската теза, да се присъединят към българската църква. И действително в 1872 г., много преди прослову-

тите точки на Уилсон, в миналото столетие, под контрола на султанската власт се произведе в две епархии, в най-големите епархии на Македония — Скопската и Охридската — епархийски плебисцит, така нареченият изпит, който даде пълно, подавяващо болшинство за българската народност.

В 1876/1877 г., в резултат на Априлското въстание, се свика в Цариград посланическата конференция. В нея бяха представени: Турция, Германия, Австро-Унгария, Франция, Англия, Италия и Русия, при активното участие на американеца Скайлер. Отсъствуват само българите. Тази конференция взема решение без наше участие, без наша молба, без наш апел, свободно и компетентно, и очерта границите на българската народност такива, каквито бяха очертани и със султанския ферман от 1870 г.

След това в 1878 г. се сключи, пак без участието на България, Сан-Стефанският договор между двете велики сили Русия и Турция, който очерта границите на българската държава такива, каквито са и границите на българската народност.

Г-да народни представители! В 1912 г. имаме друг един международен акт — съюзническият договор между България и Сърбия, в който договор България не е признала, че макар и едно кътче от Македония е сръбско, обаче Сърбия признава така наречената безспорна зона за чисто българска — това са: Охрид, Велес, Битоля, Лерин, Щип и пр. — а въпросът за владението на спорната зона се отправя на арбитража на руския император.

При наличието на всички тези международни признания, нямаме ли ние основание да твърдим и неотстъпчиво да стоим на позициите, на които сме застанали?

Г-да народни представители! Аз искам да ви приведа и едно ново свидетелство. В 1926 г. бе публикувана като № 3 от серията „Мирни догосори“, издание на съветското министерство на външните работи, книгата „Резултатите от империалистическите войни — „Ньойски договор“. В предговора на тази книга, написана от професор Ключников, се казва следното: „Само след като се е запознало със съдържанието на мирния договор, българското правителство точно се е убедило какъв блъф представляват прословутите Уилсонови точки и колко далеч са били съюзниците от най-малкото желание да се съобразят с тях. В резултат на Ньойския мирен договор България стана по-малка, отколкото е била до Балканската война. Югославия получи българска Македония със 700.000 българи. Тракия с богатите й тютюневи плантации и с население от 637.142 души, от което 227.000 българи, 275.000 турци и по-малко от 10% гърци се придаде на Гърция. Както и в много други случаи съюзниците при преразпределението на балканските територии свършено не са се съобразили нито с географското положение на местността, нито с икономическите условия, нито с националните отношения в тях.

И така, трябва да се има пред вид, че, както и по-рано, вън от пределите на България е останало колосално количество българи, които се изчисляват на около 3½ милиона. Положението на тези българи се оказа скоро наистина отчаяно. Българските училища и черкви в Добруджа и Македония са били закрити. Прославеният уйлсонизъм, с неговите обещания да задоволи националните искания на всички народи, големи и малки, победители и победени, и тук се е проявил, както се е и очаквало, с пълен и злокачествен банкрут.“

Г-да народни представители! И днес онези, които искат да ни обезоръжат морално, понеже нямат други позиции, си служат само с едно единствено средство — с угрозата и с заплахата, с тежките перспективи на едно военно поражение. Аз не съм военен пророк, аз не зная какъв ще бъде краят на войната, вярвам, че той ще бъде за нас добър, но аз зная едно — а то е, че от 13 столетия българският народ е имал смелостта да гледа с орлов по-

глед в бъдещето и без оглед на резултатите да води безкомпромисна борба за своите правдини. (Ръкоплескания)

С какво ни плашат, г-да народни представители? Заплашват ни днес с разгром. Та не бяха ли нашите революционери, които преди освобождението, без да имат войска зад себе си, без да имат държава, посмяха да открият борба срещу грамадната турска империя? А днес българският народ, който разполага с история зад себе си, с държавен организъм, с храбра войска, ще направи ли завои в своите идеали пред угрозата и пред заплахата? Ние не разполагаме с въоръжеността на западните империи, ние не разполагаме с количеството население на западните империи, ние не разполагаме с техните богатства, ние не разполагаме с техните търгове и с техните банки. Малки по количество, силни по дух обаче, в историята ние винаги сме разполагали, в продължение на 13 столетия, с бо-дър дух, с вяра и с изключително мъжество, по-страшно и по-силно от мъжеството на който и да е наш съперник, на който и да е наш противник.

Е добре! С какво ни заплашват? — С поражение, с разгром! Но аз виждам, аз съм убеден в светлото бъдеще на България. Нима само преди няколко дни над небосвода на нещастната българска земя не се написа една нова, една най-чутовна, най-дивна легенда, не израстна един нов чутовен герой в лицето на капитан Списаревски? (Бурни и продължителни ръкоплескания)

Г-да народни представители! Неправилно се оприличава неговият чутовен подвиг с героизма на японските герои. Капитан Списаревски, който загина доброволно в защита на родината си — та това е Кочо Чистеменски, та това е охридският войвода Узунов, който изби своите четници и загина; та това е капитан Андреев, който се хвърли и биде пронизан от многобройни шикове; та това е нашето минало, нашата история, та това е нашата слава, нашата кръв!

Ето нашият отговор. Не ни заплашвайте! Погрешно е избран този път. Престанете с вашите писания и с вашите статии! Убедете ни, че сме на погрешен път, че тая земя не е наша, убедете ни, че ние нямаме история — това е друго! Но заплахите и угрозите ще се разбият в безпрекословната историческа вяра, в съдбовното убеждение на един народ, който с кръв, с жертви, с упоритост е градил на Балканския полуостров, на европейския Югоизток своята история, своята свобода и своята независимост. („Браво!“ (Бурни и продължителни ръкоплескания)

Председателстващ д-р Петър Кюсеианов: Г-н Ленков! Понеже часът е 8 без 10 м., няма време Вие да говорите сега, ще остане да говорите утре.

Гаврил Ленков: Добре.

Председателстващ д-р Петър Кюсеианов: Г-да народни представители! Дневният ред за днес е изчерпан.

Преди да гласуваме дневния ред за утре, моля:

Първо, народните представители да се съберат и да излъчат от всяка област по двама души народни представители, които ще участвуват в комисията по поднасяне отговора на тронното слово.

Второ, утре заседанието ще почне точно на определеното време от правилника — в 15 ч.

За утрешното заседание, в 15 ч., председателството, в съгласие с правителството, ви предлага следния дневен ред:

Първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1944 бюджетна година — продължение на разискванията.

Който приемат предложения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварям заседанието!

(Затворено в 19 ч. 50 м.)

Подпредседател: Д-р ПЕТЪР КЮСЕИАНОВ

Секретари: НИКОЛАЙ СУЛТАНОВ
АТАНАС ЦВЕТКОВ

Началник на Стенографското отделение: ДОНЧО ДУКОВ